

Toimittaneet
Henna Harju
Tuuli Shinyella

NUOREN TARPEISIIN VASTAAVA MATALAN KYNNYKSEN KUNTOUTUS TUOTTAA TULOSTA

NOVAK-hankkeen loppuraportti

Kuntoutusta kehittämässä 18 | 2020

Kirjoittajat

Kirsi Airaksinen, TKI-suunnittelija, MMM
Metropolia Ammattikorkeakoulu
etunimi.sukunimi@metropolia.fi

Henna Harju, tutkija, arvioitsija, YTM
Kuntoutussäätiö
etunimi.sukunimi@kuntoutussaatio.fi

Toini Harra, yliopettaja, YTT, FL, toimintaterapeutti
Metropolia Ammattikorkeakoulu
etunimi.sukunimi@metropolia.fi

Ville Jämiä, työvalmentaja, sosionomi (AMK)
Stadin ammatti- ja aikuisopisto
etunimi.sukunimi@hel.fi

Kirsi Naskali, opettaja, KM, artonomi (AMK)
Stadin ammatti- ja aikuisopisto
etunimi.sukunimi@edu.hel.fi

Tuuli Shinyella, tutkija, arvioitsija, VTM
Kuntoutussäätiö
etunimi.sukunimi@kuntoutussaatio.fi

www.kela.fi

ISBN 978-952-284-095-0

ISSN 2489-849X

URI <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020081961008>

Helsinki 2020

Sisältö

Tiivistelmä.....	4
1 Hankkeen tavoitteet, tausta ja toteuttajat.....	5
1.1 NOVAK-hankkeen tausta.....	5
1.2 Hankkeen toteuttajat	6
2 Terapeuttinen yhteistoiminta teoreettisena viitekehyksenä	7
2.1 Vastavuoroinen yhteistoimijuus	8
2.2 Yhteistoimintaprosessit	9
2.3 Kontekstin reunaehdot.....	9
3 NOVAK-hankkeen toteutus	10
3.1 Valmennukseen osallistuneet nuoret	10
3.2 Yksilövalmennuksen toteutus.....	12
3.3 Ryhmävalmennuksen toteutus	14
3.4 NOVAK-valmennukselle ominainen työote	17
3.5 Korkeakouluyhteistyön hyödyntäminen NOVAK-hankkeessa.....	19
4 Hankkeessa kehitetyt mallit ja valmennuskonsepti	21
4.1 Nuori-valmentaja-yhteistoimintamalli.....	22
4.2 Valmentajaparimalli.....	23
4.3 Verkostotoimintamalli.....	26
4.4 Gaide-valmennuskonsepti.....	30
5 Arviointihavainnot.....	31
5.1 Arvioinnin lähestymistapa, arviointiaineistot ja -menetelmät.....	32
5.2 Kohderyhmä ja sen ohjautuminen hankkeeseen	33
5.3 Hyvät käytännöt nuorten ja ammattilaisten yhteistoiminnassa ja hankkeen valmentajien työparityöskentelyssä	34
5.4 Verkostotyön haasteet ja onnistumiset	38
5.5 Toiminnan hyödyt ja vaikutukset nuorille	41
5.6 Yhteenveto NOVAK-hankkeen tulosarvioinnista.....	44
6 Raportin yhteenveto ja jatkosuositukset	45
6.1 Yhteenveto.....	46
6.2 Jatkosuositukset.....	48
Lähteet.....	50

Tiivistelmä

NOVAK – Nuori osallisena verkostomaisessa ammatillisessa kuntoutuksessa -hankkeen tarkoituksena oli kehittää matalan kynnyksen sosiaalisen kuntoutuksen palvelu osaksi Kelan ammatillisen kuntoutuksen palveluita. Palvelu kohdennettiin alle 30-vuotiaille Stadin ammatti- ja aikuisopiston opiskelijoille, jotka olivat joko keskeyttäneet tai vaarassa keskeyttää opintonsa, pudonneet ammatilliseen koulutukseen valmistavasta (VALMA) -koulutuksesta tai eivät toimintakyvyn ongelmiansa takia pystyneet osallistumaan työpajatoimintaan.

NOVAK-kuntoutusta tarjottiin vuosina 2018–2019 noin 1 ½ vuoden ajan, ja siihen osallistui yhteensä 23 nuorta. Hanke tarjosi yksilöllisesti räätälöityä yksilö- ja ryhmävalmennuksen yhdistelmää, jolla pyrittiin tukemaan nuorten sosiaalista toimintakykyä sekä paluuta opintoihin tai työelämään. Lisäksi tässä matalan kynnyksen kuntoutuksessa kehitettiin nuorten omien verkostojen yhteistoimintaa nuoren sosiaalisen toimintakyvyn sekä opintoihin ja työelämään kiinnittymisen vahvistamiseksi.

Nuorten osallistuminen ryhmätoimintaan perustui vapaaehtoisuuteen, ja se sisälsi useita sitoutumista, voimaantumista, itsetuntemusta sekä arkirutiineja vahvistavia elementtejä. Valmentajien lähestymistavalla ja turvallisen ilmapiirin luomisella oli tärkeä merkitys toimintaan sitoutumisessa. Sekä yksilö- että ryhmätoiminnat perustuivat nuorten tavoitteisiin ja toiveisiin sekä valmentajien aiempiin kokemuksiin.

Nuorten toimintakyvyn haasteisiin vastaaminen edellyttää moniammatillista osaamista ja yhteistyötä sekä riittäviä resursseja. NOVAK-hankkeessa näihin tarpeisiin pystyttiin vastaamaan valmentajien osaamisen sekä verkosto- ja oppilaitosyhteistyön avulla. Matalan kynnyksen yksilöllisesti räätälöityvä nuorten kuntoutus osoittautui sekä tarpeelliseksi että tulokselliseksi.

Avainsanat: nuoret, nuoret aikuiset, kuntoutus, ammatillinen kuntoutus, sosiaalinen kuntoutus, sosiaalinen toimintakyky, kuntoutuspalvelut, saavutettavuus, syrjäytyminen, syrjäytyneet, opiskelu, työssäkäynti, voimaantuminen, elämänhallinta, moniammatillisuus

1 Hankkeen tavoitteet, tausta ja toteuttajat

NOVAK-hanke toteutettiin vuosina 2018–2019. Hankkeen projektiorganisaatioon kuuluneet toimijat olivat päätoteuttaja Stadin ammatti- ja aikuisopiston (ent. Stadin ammattiopiston) nivelvaiheen koulutusta järjestävä Stadin Brygga sekä osatoteuttajat Metropolia Ammattikorkeakoulu ja Kuntoutussäätiö. Hanke toteutettiin Kelan kehittämishankerahoituksella.

NOVAK-hankkeella oli kolme päätavoitetta. Ensimmäisenä päätavoitteena oli tukea nuoren sosiaalista toimintakykyä. Tämän päätavoitteen alatavoitteina oli selkeyttää nuoren oman sosiaalisen verkoston tunnistamista, aktivoida nuoren toimintaa lähipiirin kanssa, kehittää yhteistoimintaa ryhmässä ja yhteisöjen kanssa sekä edistää nuoren osallistumista ja vastuunottoa omassa verkostossaan. Toisena päätavoitteena oli tukea nuoren kiinnittymistä opintoihin tai työelämään. Tämän päätavoitteen alatavoitteina oli vahvistaa nuoren tulevaisuudenuskoa, vahvistaa nuoren kykyä nähdä itsensä opiskelijana tai työntekijänä sekä valmentaa opiskelupaikan hakemiseen ja vastaanottamiseen. Kolmantena päätavoitteena oli kehittää nuorten yksilöllisten verkostojen yhteistoimintaa nuoren sosiaalisen toimintakyvyn ja opintoihin ja työelämään kiinnittymisen vahvistamiseksi.

1.1 NOVAK-hankkeen tausta

Työn ja koulutuksen ulkopuolella oli Suomessa hankkeen aloitusvuonna 2018 vajaa 12 prosenttia 20–24-vuotiaista nuorista (Koulutuksen ja työn ... 2019). Ministeriöiden keskeiset toimenpiteet ovat kohdistuneet nuorten tavoittamiseen matalalla kynnyksellä sekä nuorten hyvinvoinnin sekä opiskelu- ja työllistymisvalmiuksien ja -mahdollisuuksien parantamiseen. NOVAK-hankkeessa tunnistettiin, että NEET-nuoret (koulutuksen ja työn ulkopuolella olevat nuoret) ovat usein haavoittuvassa asemassa olevia. Tukea tarvitsevat nuoret ovat voineet kokea koulussa kiusaamista, ja monella on mielenterveyden ongelmia tai psykososiaalisia vaikeuksia, jotka haittaavat arjen hallintaa ja koulunkäyntiä. NEET-nuorilla on epävarmuus työstä ja tuloista, mikä voi aiheuttaa lannistumista ja pettymystä. Heidän onnellisuuden, luottamuksen ja poliittisen mielenkiinnon tasonsa on muita matalampi. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolisuus voi heikentää sosiaalista koheesiota. NEET-nuorten tyytyväisyys elämään ja luottamus toisiin on muita nuoria matalammalla tasolla. Esimerkiksi Vamos-kärkihanke on osoittanut, että arjen sujuvuuden ja mielen hyvinvoinnin tuki sekä muihin tarvittaviin palveluihin integroitu valmennus saavat aikaan

vaikuttavia tuloksia. NEET-nuorille on rakennettu täsmätukea myös osana Ohjaamojen toimintaa. Nuorten psykososiaalisia palveluja on kehitetty myös Arki haltuun -hankkeissa, joissa nuorten viesti oli selkeä: tukea tarvitaan hyvin arkisiin asioihin ja elämän perushallintaan. (Koulutuksen ja työn ... 2019.)

Useissa tutkimuksissa on todettu, että nuorten palvelujärjestelmä Suomessa on pirstaloitunut ja haasteena on löytää kullekin nuorelle sopiva palvelu. Tutkimuksissa monialainen ja moniammatillinen yhteistyö on koettu tehokkaaksi nuorten kuntoutuspalveluissa. (Tuusa ym. 2014, 11 ja 246–248.) NOVAK-hankkeen verkostotyössä on pyritty vastaamaan mm. näihin tunnistettuihin haasteisiin ja havaintoihin. Varhainen puuttuminen nuorten ongelmiin heti, kun nuoren opinnot keskeytyvät tai ovat vaarassa keskeytyä, on myös keskeistä (Notkola ym. 2013, 185; Tuusa ym. 2014, 235). Tämä nousi keskeiseksi seikaksi myös NOVAK-hankkeen kohderyhmää rajatessa.

Syrjäytynyt tai syrjäytymisvaarassa oleva 16–29-vuotias nuori, jonka toimintakyky on olennaisesti heikentynyt ja jolla on kuntoutuksen tarve, voi päästä uuden lain (L 1097/2018) myötä nuoren ammatilliseen kuntoutukseen matalalla kynnyksellä ilman sairaus- tai vammadiagnoosia. Kuntoutuksen avulla pyritään puuttumaan nuoren toimintakyvyn ongelmiin paljon entistä varhaisemmin ja torjumaan vaikeuksien pitkittymistä. Nuorelle maksetaan kuntoutusrahaa koko kuntoutuksen ajan ja tämän toivotaan motivoivan nuoria lähtemään kuntoutukseen ja etenemään opiskelu- ja työllistymistavoitteissaan. (Koulutuksen ja työn ... 2019.)

1.2 Hankkeen toteuttajat

Hankkeen päätoteuttaja Stadin ammatti- ja aikuisopisto rekrytoi keväällä 2018 opettaja-ohjaaja-työparin Kirsi Naskalin ja Ville Jämiän, joiden oli määrä toteuttaa hankkeessa mallinnettavaa valmennusta. Toiminta rakennettiin osaksi Stadin Bryggan koulutukseen valmentavia sekä nivelvaiheen koulutuksia. Työpari suunnitteli ja toteutti yksilö- ja ryhmävalmennusta elokuun 2018 ja joulukuun 2019 välisenä aikana. Työpari osallistui myös hankkeen projekti- ja ohjausryhmän kanssa hankkeen suunnitteluun ja arviointiin koko hankkeen ajan.

Metropolia Ammattikorkeakoulun yliopettaja Toini Harra ja TKI-suunnittelija Kirsi Airaksinen rakensivat yhdessä hanketyöryhmän, verkostotoimijoiden ja nuorten kanssa nuori-ammattilainen-yhteistoiminta-

valmentajapari- ja verkostomallit. Lisäksi Harra toimi Stadin ammatti- ja aikuisopiston työparin työnohjaajana koko hankkeen ajan, mikä mahdollisti iteratiivisen mallien rakentamisen. Lisäksi mallintamisen edistämiseksi toteutettiin työpajoja aiheen piirissä työskenteleville ammattilaisille, jolloin ymmärrystä ilmiöstä voitiin syventää mallinnusta varten. Metropolia toimi myös nuorten toimintakyvyn vahvistamisen asiantuntijana ja toi hankkeen valmennukseen lisäresursseja opiskelijayhteistyön myötä.

Kuntoutussäätiön tehtävänä oli toteuttaa hankkeen seuranta ja arviointi. Kuntoutussäätiöstä hankkeeseen on osallistunut 11.6.2018 alkaen tutkija, arvioitsija Tuuli Shinyella ja 1.11.2018 alkaen tutkija, arvioitsija Henna Harju, joka on toiminut Kuntoutussäätiön osalta hankevastaavana. Tätä ennen hanketta toteutti Kuntoutussäätiössä tutkija Tiia Villa 19.10.2018 saakka. Hankkeen arviointi on toteutettu ns. sisäisenä arviointina. Hankkeen aikana kerättyä palautetta ja siihen liittyviä kehittämissuhteita on raportoitu projekti- ja ohjausryhmälle hankkeen aikana. Tämä kehittävä arvioinnin ote on mahdollistanut sen, että arviointihavainnot on hyödynnetty systemaattisesti hankkeen toteutuksessa. Työvaiheista etenkin työpajat on toteutettu tiiviissä yhteistyössä hankekumppaneiden kanssa.

NOVAK-hankkeen hanketyöryhmä koostui hankkeen toimijoiden edustajista (6 henkilöä), ja se kokoontui keskimäärin kerran kuukaudessa. Hanketyöryhmä koordinoi hankkeen sisältöjä ja etenemistä. Hankkeen ohjausryhmään kutsuttiin jokaisen hankekumppanin edustaja, joka ei suoraan ollut kytköksissä hankkeen toteutukseen. Lisäksi ohjausryhmässä olivat mukana ulkopuolinen edustaja Loisto-setlementistä ja Kelan edustaja. Ohjausryhmä kokoontui hankkeen aikana seitsemän kertaa.

2 Terapeuttinen yhteistoiminta teoreettisena viitekehyksenä

Toini Harra

NOVAK-hankkeen matalan kynnyksen kuntoutuksen teoreettiseksi viitekehykseksi valittiin suunnitelma- vaiheessa terapeuttisen yhteistoiminnan teoria, joka on tarkoitettu asiakkaan ja tässä tapauksessa nuoren toimintamahdollisuuksien edistämiseen. Matalan kynnyksen kuntoutuksessa terapeuttinen yhteistoiminta on nuoren ja valmentajan, valmentajaparin sekä verkostotoimijoiden yhdessä harkitsemaa ja toteuttamaa tekemistä nuoren ongelmien tai haasteiden ratkaisemiseksi mielekkäällä ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Terapeuttisen yhteistoiminnan prosessin tarkoituksena on tuottaa siihen osallistuville

kyvykkyyttä, hyvää elämää ja hyvinvointia sekä lisätä heidän toimintamahdollisuuksiaan. Käytännössä se edellyttää, että valmentajalla on ymmärrys vastavuoroisesta yhteistoimijuudesta, yhteistoimintaprosesseista ja toimintakontekstin reunaehdoista sekä taito toimia konkreettisesti nuoren toimintamahdollisuuksia edistäen. (Harra 2014, 184.)

2.1 Vastavuoroinen yhteistoimijuus

Yhteistoimijuus rakentuu aina erilaisista toimijoista, jotka työskentelevät yhdessä. Lähtökohtaisesti kaikki toimijat eroavat enemmän tai vähemmän toisistaan jollain tavalla, mutta se ei tee heitä eriarvoisiksi ihmisinä. Heillä on aina myös jotakin yhteisesti koettua, jaettua ja opittua, nyt tai tulevaisuudessa, minkä takia heidän kannattaa toimia yhdessä. Yhteistoimijoilla on erilaiset elämäkokemukset, ja heillä on erilaista tietoa, taitoa ja osaamista. Juuri sen vuoksi heidän kannattaakin toimia yhdessä. Heillä voi olla myös erilaisia arvostuksia ja kiinnostuksen kohteita.

Toimijoiden erilaisuus siis luo rikkautta, asioiden tarkastelun moninäkökulmaisuuksi ja laajempaa ymmärrystä asioista. Siksi myös NOVAK-hankkeen kaltaisessa toiminnassa yhteistoimijat ovat yhdessä vahvempia kuin kukaan olisi yksinään. Jotta yhteistoimijuuteen liittyvä voima ja rikkaus voidaan hyödyntää parhaalla mahdollisella tavalla, tarvitaan yhteisen kohteen lisäksi yhteistoimintaa edistäviä periaatteita, kuten hyvän tahtomista toiselle, oikeudenmukaisuutta ja kohtuullisuutta sekä kaikkien näiden tekijöiden kunnioittamista kaikessa yhteistyössä.

NOVAK-hankkeen toiminnan tarkoituksena oli tukea nuoria oman elämänsä asiantuntijuuteen. Sitä varten toiminta tähtäsi siihen, että nuoret oppivat harkitsemaan ja toimimaan yhdessä erilaisten ihmisten kanssa ja aivan erityisesti omissa verkostoissaan toimivien ihmisten kanssa. Jotta näin kävisi, matalan kynnyksen kuntoutukseen tarvitaan valmentajia, joilla on herkkyyttä ymmärtää ja taitoa tunnistaa jokaisen yksittäisen nuoren vahvuudet, voimavarat sekä kehittämisen tarpeet. Tällöin nuori oppii tuntemaan itseään ja omia toimintamahdollisuuksiaan paremmin. Koska nuorten toimintamahdollisuudet ja -tarpeet ovat hyvin monimuotoisia ja keskenään erilaisia, tarvitaan nuorelle mielekkään toiminnan mahdollistamiseksi myös yhteistoimintaa monenlaisten avoimien ja jatkuvasti muuttuvien verkostojen kanssa.

2.2 Yhteistoimintaprosessit

NOVAK-hankkeessa yhteistoimintaprosessit rakentuivat 1) nuorten ja valmentajien välille, 2) valmentajien kesken sekä 3) verkostossa nuoria lähettävien ja vastaanottavien tahojen (kuraattorit, opinto-ohjaajat, työpajaohjaajat, VALMA-ryhmät, Ohjaamon työntekijät, etsivän nuorisotyöntekijät), nuorten omien verkostojen (perhe, läheiset, terapeutit, lääkärit, hoitajat, Kela ja TE-keskus) sekä toimintaan osallistuneiden ammattikorkeakouluopiskelijoiden (Diak, Laurea ja Metropolia) ja -opettajien (Metropolia) välille.

Yhteistoimintaprosessit alkavat ja loppuvat, ja niihin liittyy tiettyjä vaiheita, joita tekemällä pyritään pääsemään haluttuun lopputulokseen. Yhteistoimintaprosesseja voidaan tarkastella erilaisissa aikaikkunoissa esim. yhden tapaamisen prosessina tai koko matalan kynnyksen kuntoutuksen prosessina. NOVAK-hankkeessa nuoren kanssa toteutettavassa toiminnassa oli tärkeää kiinnittää huomiota prosesseihin. Kuntoutumisen näkökulmasta tärkeämpää kuin pelkkä lopputulos ovat kaikki ne asiat, joita nuori matkallaan kokee, tuntee ja oppii. Sitä varten olennainen osa NOVAK-hankkeen yhteistoimintaprosesseissa oli yhdessä toteutettu, nuorille mielekäs toiminta sekä sitä koskeva harkinta ja reflektio. Reflektiota toteutettiin esim. ryhmätilanteissa nuorten kanssa toimintoja valittaessa ja niistä jälkikäteen keskusteltaessa, yksilövalmennuksessa seuraavaa tapaamista suunniteltaessa tai edellistä muisteltaessa.

Valmentajatyöparimalli mahdollisti yhteisen suunnittelun, huolien purkamisen ja ilojen jakamisen sekä työnohjauksessa yhteisten toimintamallien rakentamisen. Saattaen vaihtamisen tilanteissa nuoren mukana oli myös ohjaavan tahon ammattilainen sekä molemmat valmentajat. Harjoittelijaopiskelijat olivat mukana työnohjauksissa ja valmentajat mukana opiskelijoiden perehdytystilanteissa. Kaikkia osapuolia on osallistunut NOVAK-toiminnan kehittämiseen tähtääviin työpajoihin.

2.3 Kontekstin reunaehdot

Hankkeen aikana NOVAK-toiminnalle reunaehdot asettivat normatiivisesti hankesuunnitelma, rahoittaja ja osatoteuttajat sekä rakenteellisesti ja konkreettisesti Stadin ammatti- ja aikuisopiston VALMA-ryhmät, työpajat ja tutkinnot sekä Stadin Brygga, Ohjaamo ja etsivä nuorisotyö. Yhteistoimintaan osallistuvat ihmiset, kuten nuoret NOVAK-hankkeessa, tulevat ryhmään erilaisista konteksteista eri puolilta Helsinkiä, eri aikoihin, ja he käyvät ryhmässä eri tavoin. Keskusteluissa nousi esiin, että nuorilla voi olla vaikeuksia

kulkea ja mennä eri puolille kaupunkia vieraisiin paikkoihin, joissa he eivät normaalisti liiku. Toiseksi kulkemiseen tarvitaan matkalippuja, joiden hankkimiseen nuorella itsellään ei välttämättä ole varaa.

Ryhmätapaamisten yhteinen tila oli tilava, ikkunaton ja askeettisesti, pääasiassa pöydillä ja tuoleilla kalustettu. Fyysisten ympäristötekijöiden ohella yhteistoiminnan onnistumiseen vaikuttaa henkinen ja sosiaalinen ilmapiiri. Yhteistoiminnan mahdollistamisen lisäksi NOVAK-hankkeen kaltaisessa toiminnassa on tärkeä huolehtia siitä, että tarvittaessa nuorella on mahdollisuus myös vetäytyä yksinoloon.

Sekä valmentajat että hankkeen alussa tehdyissä haastatteluissa nuoret pitivät vieraana ajatuksena sitä, että valmentajat menisivät nuoren kotiin. Toimintaterapiaopiskelijoiden mukaantulo toimintaan mahdollisti nuoren omissa toimintaympäristöissä toteutuvan yksilöllisen ohjauksen, jota jatkettiin myös kahdessa opintojaksokokeilussa, joissa sosionomi ja toimintaterapiaopiskelijaparit toimivat yhden yksittäisen nuoren kanssa.

3 NOVAK-hankkeen toteutus

Kirsi Naskali, Ville Jämiä, Toini Harra ja Kirsi Airaksinen

Tässä pääluvussa kerrotaan NOVAK-hankkeen käytännön toteutuksesta. NOVAK-valmennus koostui yksilövalmennuksesta ja ryhmävalmennuksesta. Yhteensä NOVAK-valmennukseen osallistui hankkeen aikana 23 nuorta, ja suurin osa heistä osallistui sekä yksilö- että ryhmävalmennukseen. Hankkeessa ei ollut sovittua valmennuksen aloitusajankohtaa tai kestoja osallistumiselle, vaan mukaan pääsi joustavasti hankkeen aikana. Myös hankkeeseen osallistumisen kestot olivat nuorilla vaihtelevia. Tässä luvussa kerrotaan myös valmentajien lähestymistavasta ja työtoteutuksesta nuorten kanssa sekä hankkeen opiskelijayhteistyöstä.

3.1 Valmennukseen osallistuneet nuoret

NOVAK-valmennukseen osallistuneet nuoret olivat 16–26-vuotiaita. Heistä suurin osa oli täysi-ikäisiä, ja alaikäisistäkin osallistujista suurin osa ehti täyttää 18 vuotta toiminnan aikana. Valtaosa osallistujista oli toimintaan osallistumisensa aikana 18–20-vuotiaita. NOVAK-valmennukseen osallistui yhteensä

23 nuorta, joista 17 osallistui säännöllisesti yksilövalmennukseen ja 20 ryhmävalmennukseen. Osallistujien sukupuolia ei erikseen tilastoitu toiminnan aikana, mutta etunimien perusteella osallistujista 13 oli naisia ja 10 miehiä.

Yhtenä hankkeen lähtökohtana oli kehittää NOVAK-valmennusta VALMA-koulutusta kevyemmäksi vaihtoehdoksi niille nuorille, jotka ovat esim. pudonneet VALMA-koulutuksesta tai joilla on haasteita kiinnittyä siihen. VALMA-koulutus on ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavaa koulutusta, joka on tarkoitettu perusopetuksen päättäneille ilman toisen asteen tutkintoa oleville nuorille. Hankkeen aikana toteutettuun NOVAK-valmennukseen nuoret ohjautuivatkin pääasiassa Stadin ammatti- ja aikuisopiston opiskelijahuoltoryhmien (esim. opinto-ohjaajat ja kuraattorit) sekä VALMA-opettajien yhteydenottojen kautta. Nuoret olivat opiskelleet tutkinnoissa tai valmentavissa VALMA-ryhmissä. Nuorten ohjautumista edistivät NOVAK-valmentajien valmiit kontaktit ohjaaviin tahoihin. Stadin ammatti- ja aikuisopiston järjestämästä työpajatoiminnasta ohjattiin myös nuoria NOVAK-toimintaan, mutta toimintaan ei kiinnittynyt heistä yksikään. Tämän lisäksi nuoria ohjautui etsivän nuorisotyön, työpajatoiminnan, valmentajien omien verkostojen sekä mm. hankkeen Instagram-sivujen kautta.

Tyypillisesti oppilaitoksen kautta NOVAK-toiminnan piiriin ohjautuneet nuoret olivat tilanteessa, jossa he poissaolojen ja tavoittamattomuuden vuoksi olivat vaarassa tulla erotetuksi opinnoista tai olivat itse keskeyttämässä opintojaan. Osa NOVAK-valmennuksen osallistujista oli kuitenkin edelleen virallisesti kirjoilla oppilaitoksessa. Kaikilla NOVAK-toimintaan osallistuneilla nuorilla ei siis ollut ns. NEET-statusta (Neither Employed nor in Education or Training). Lupa tällaisten nuorten mukaan ottamiseen varmistettiin Kelalta syksyllä 2018. NOVAK-valmennus toimi myös ennaltaehkäisevänä toimintana, sillä monet toimintaan osallistuneista nuorista, jotka eivät täyttäneet NEET-statusta, olisivat todennäköisesti päätyneet pian työn ja koulutuksen ulkopuolelle ilman NOVAK-hankkeen tukea.

NOVAK-valmennukseen osallistuneiden nuorten elämäntilanteet olivat hyvin haasteellisia. Monet nuorista kärsivät erilaisista mielenterveyden ongelmista, kuten esim. masentuneisuudesta tai kaksisuuntaisesta mielialahäiriöstä. Heillä oli myös neuropsykiatrista oirehdintaa, kuten keskittymisen vaikeutta ja asioihin jumiutumista. NOVAK-hankkeen valmentajat kokeilivat vuoden 2019 alussa myös verkossa tapahtuvaa valmennusta yhtenä keinona ns. heikompi-kuntoisten nuorten aktivoimiseen ja ohjaamiseen. Tämä pienimuotoinen kokeilu tehtiin alkuperäisen hankesuunnitelman ulkopuolelta. Pilotointi ei kuitenkaan vastannut valmentajien odotuksiin. Kaiken kaikkiaan toimintaan osallistuneet nuoret olivat hyvin

erilaisissa vaiheissa kuntoutumisprosessia, jolloin heidän toimintakykynsä olivat keskenään hyvin erilaisia. Tämä toi toiminnan suunnitteluun haasteita. Nuoret jakoivat kuitenkin myös yhteisiä kiinnostuksen kohteita ja, mikä tärkeintä, tiedostivat tarvitsevänsä tukea.

3.2 Yksilövalmennuksen toteutus

Yksilövalmennuksen tavoitteena NOVAK-hankkeessa oli selkeyttää nuoren oman sosiaalisen verkoston tunnistamista, aktivoida nuorta osallistumaan sekä edistää nuoren vastuun ottamista ja osallistumista omilla verkostoissaan. Lisäksi tavoitteena olivat tulevaisuudenuskon tukeminen sekä nuoren minäkuvan vahvistaminen opiskelijana, työntekijänä tai työnhakijana. Yksilövalmennuksen tavoitteena oli myös voimaannuttaa nuoria niin, että he pystyisivät kiinnittymään ryhmämuotoiseen toimintaan. Valmennuksellisessa työtöteessä valmennettava myös määrittelee itse henkilökohtaiset tavoitteensa. Yksilövalmennuksen luonnetta ja käsiteltäviä teemoja räätälöitiin erikseen jokaisen nuoren kohdalla, sillä nuorten elämäntilanteet ja tarpeet olivat keskenään hyvin erilaisia.

Yksilövalmennus käynnistettiin hankkeessa ensimmäisenä toimintamuotona ennen ryhmävalmennuksen aloitusta elokuussa 2018. Yksilövalmennusta toteuttivat NOVAK-valmentajat, jonka lisäksi hankkeeseen osallistuneet opiskelijat työskentelivät myös yksittäisten nuorten kanssa (ks. luku 3.5). Jokaisen nuoren kanssa yhteistyö aloitettiin mahdollisuuksien mukaan verkostopalaverilla, jossa päätettiin, aloitetaako nuori suoraan ryhmätoiminnassa vai aloitetaanko yhteistyö ensin yksilövalmennuksena. Yksilövalmennus kuului jokaisen nuoren polkuun NOVAK-hankkeessa, ja muutama nuori osallistui ainoastaan yksilövalmennukseen. Yksilövalmennusta toteutettiin nuoren toiveiden mukaan erilaisissa paikoissa: kahviloissa, nuorisotaloilla, Stadin ammatti- ja aikuisopiston tiloissa tai vaikkapa ulkona. Suunnitelman mukaan valmentajilla olisi ollut mahdollisuus mennä myös nuoren kotiin, mutta kukaan nuorista ei sitä halunnut.

Yksilövalmennuksen tiiviys riippui nuoren elämäntilanteesta ja omista toiveista. Osa nuorista (6) ei tarvinnut yksilövalmennusta juuri lainkaan, ja heillä olikin vain yksi yksilövalmennuskerta. Osalla nuorista yksilövalmennus saattoi toteutua pienimuotoisemmin myös ryhmän tauoilla tai "ohimennen". Suurimmalla osalla nuorista (17) yksilövalmennus oli kuitenkin säännöllistä ja tapahtui vähintään kerran kuussa useamman kuukauden ajan. Enimmillään yksilövalmennuksia oli nuorella 1–2 kertaa kuukaudessa, ja pisimmillään valmennusprosessi saattoi kestää jopa vuoden. Yksilövalmennuksia peruuntui joidenkin

nuorten kohdalla todella usein. Hankkeen valmentajien näkökulmasta nämä nuoret olisivat tarvinneet kotiin vietävää palvelua, jota he eivät kuitenkaan halunneet, vaikka mahdollisuus siihen oli hankkeessa olemassa.

Hankesuunnitelmassa korostettiin nuoren toimijuuden vahvistumista hänen omissa verkostoissaan ja se nähtiin erityisesti yksilötyön tavoitteeksi. Käytännössä yksilövalmennuksessa käytiin läpi nuoren omia verkostoja ja siihen liittyviä asioita. Nuoren omien verkostojen hahmottamisen apuna käytettiin esim. verkostokartan piirtämistä miellekartaksi, ja siihen liittyvien ihmisten, toimijoiden ja mahdollisten muutostarpeiden pohtimista. Verkostokarttaan nuori merkitsi ne tahot ja henkilöt, jotka koki itselleen merkityksellisiksi. Myös nuoren suhdetta näihin tahoihin pyrittiin kuvaamaan ja havainnollistamaan verkostokartan avulla. Verkostokarttaan kirjatut tahot pysyivät mukana yksilövalmennuksen teemoissa nuoren oman tarpeen mukaisesti: henkilökohtaisista ihmissuhteista puhuttiin verrattain vähän, mutta nuoren suhteesta esim. kouluun tai julkisiin palveluihin puhuttiin nuorten kanssa paljon.

Yksilövalmennuksen tavoitteena oli myös edistää nuoren vastuun ottamista ja osallistumista omaan verkostoonsa. Sekä yksilö- että ryhmävalmennuksessa nuoria kannustettiin olemaan aktiivisia omissa verkostoissaan. Yksilövalmennuksessa nuorten kanssa tehtiin konkreettisia suunnitelmia esim. lääkäriajan varaamisesta, joka nuoren oli määrä tehdä esim. seuraavaan yksilövalmennuskertaan mennessä. Tarpeen vaatiessa aikojen varauksia ym. tehtiin nuorten kanssa yhdessä, työntekijät myös lähtivät tarvittaessa nuorten mukaan palaveriin esim. psykiatriseen sairaanhoitoon, jotta nuoren kynnyksessä toimimiseen madaltuisi. Nuoria kannustettiin myös olemaan aktiivisia vapaa-ajan verkostoissaan ja tuomaan kiinnostuksen kohteitaan julki esim. ryhmävalmennustilanteissa.

Hankkeen työntekijät huomasivat nopeasti yksilövalmennusten aikana, että osalla valmennukseen osallistuneista nuorista toimintakyky ja hyvinvointi olivat hyvin heikkoja. Tällöin yksilövalmennuksen tavoitteita sovellettiin yksilöllisesti siten, että tavoitteeksi saatettiin asettaa se, että nuori tulee valmennukseen paikalle tai että hän ilmoittaa peruuntumisesta. Tällöin nuori osallistui ja otti vastuuta valmennuksesta. NOVAK-toiminta oli turvallinen tapa harjoitella tätä ilman pelkoa sanktioista. Hankkeen työntekijät kokivat, että oli tärkeää antaa nuorille turvallinen ja positiivinen kokemus oppilaitoksen kanssa toimimisesta, mikä voisi edistää jatkossa nuorten toimimista muiden verkostonsa jäsenten kanssa.

Yhtenä hankkeen päätavoitteena oli myös nuoren kiinnittyminen opintoihin tai työelämään. Tähän pyrittiin vahvistamalla nuoren tulevaisuudenuskkoa erilaisin työmenetelmin. Yksilövalmennuksessa nuoren

tulevaisuudenuskoa vahvistettiin valmennuksellisten ja voimavarakeskeisten keskustelujen avulla. Nuoria autettiin keskustellen tunnistamaan omia vahvuuksiaan sekä verkostojaan. Lähes jokainen nuori löysi valmennuksessa itsestään vahvuuksia ja itseään tukevia verkostoja. Ideana oli, että tämä tietoisuus lisäisi nuoren mahdollisuuksia niiden hyödyntämiseen ja käyttöönottoon. Eräs konkreettinen tapa hahmottaa vahvuuksia on puun muotoon piirrettävä "voimavaratammi", jossa vahvuudet, unelmat, taidot ja voimavarat muodostavat puun juuret, rungon ja oksiston.

Yksilövalmennuksen tavoitteisiin kuului myös vahvistaa nuoren kykyä nähdä itsensä opiskelijana, työntekijänä ja työnhakijana sekä valmentaa opiskelupaikan hakemiseen ja vastaanottamiseen. Yksilövalmennukseen osallistuneet nuoret olivat terveydentilaltaan ja toimintakyvyiltään sellaisissa tilanteissa, etteivät he juurikaan pitäneet työnhakua tai työelämään siirtymistä itselleen realistisena vaihtoehtona. Osalla nuorista oli vähäistä työ- tai kevytyrittäjyyskokemusta, mutta yksilövalmennuksissa käydyt keskustelut eivät juuri koskaan käsitelleet työelämää. Koulutukseen ja opiskeluun liittyneet keskustelut olivat sen sijaan yleisiä.

Jokainen yksilövalmennukseen osallistunut nuori ilmaisi halunsa opiskeluun lähitulevaisuudessa tai ainakin jossakin vaiheessa elämää. Osa oli myös yhä kirjoilla oppilaitoksessa opintojen ollessa keskeytyneinä. Nuorten kanssa keskusteltiin heidän tulevaisuuden haaveistaan ja unelmistaan. Nuorten omia voimavaroja ja kiinnostuksen kohteita hyödyntäen nuoria kannustettiin pohtimaan mahdollista alanvalintaa sekä tilannetta, jolloin opiskelun aloittaminen voisi olla ajankohtaista. Myös jo tutkintoa opiskelevia kannustettiin pohtimaan kriittisesti, onko valittu tutkinto sellainen, jota haluaa opiskella.

Valtaosalla yksilövalmennukseen osallistuneista nuorista koulutus tai sinne palaaminen siinsi kaukana tulevaisuudessa. Tästä johtuen vain muutamien nuorten kanssa toteutettiin vierailuja esim. Stadin ammattiopiston kampuksille ja työpajoihin. Useimmin keskityttiin unelmoimaan ja pohtimaan, mitä nuoren elämässä tulisi tapahtua, jotta koulutukseen haku mahdollistuisi. Tavoitteena oli, että nuori tulisi tietoiseksi omasta tilanteestaan ja motivoituisi aloittamaan työskentelyn muutoksen eteen.

3.3 Ryhmävalmennuksen toteutus

Ryhmävalmennuksen tavoitteena oli, että ryhmämuotoinen sosiaalinen kuntoutus tukee ja jatkaa yksilövalmennuksen teemoja ja valmistaa nuorta ammatilliseen koulutukseen valmentavaan koulutukseen

(VALMA) tai ammatilliseen koulutukseen siirtymiseen. NOVAK-hankkeen ryhmävalmennus aloitettiin elokuun 2018 lopussa. Ryhmän kokoontumispaikaksi valikoitui Helsingin kaupungin nuorten toimintakeskus Happi Sörnäisissä. Tilan käyttömahdollisuus päättyi kesällä 2019, minkä takia syksyllä ryhmätoimintaa jatkettiin Stadin ammatti- ja aikuisopiston sekä Helsingin kaupungin Mukana-ohjelman yhteisissä tiloissa Kontulan ostoskeskuksessa. Ryhmävalmennusta toteutettiin säännöllisesti kolme kertaa viikossa, neljä tuntia kerrallaan klo 10–14. Jokaiseen valmennuskertaan sisältyi ruokailu läheisessä lounasravintolassa.

Ryhmävalmennukseen osallistui elokuun 2018 ja joulukuun 2019 välisenä aikana yhteensä 18 nuorta, ja ryhmävalmennuskertoja järjestettiin hankkeen aikana yhteensä 102. Ryhmävalmennuksen järjestämistä ohjasi nuorten osallistumisen vapaaehtoisuus. Tämä näkyi nuorten osallistumisen epäsäännöllisyytenä. Osa nuorista (7) tuli mukaan erittäin aktiivisesti, lähes jokaiselle ryhmäkerralle. Syksyn 2018 ja alkukevään 2019 aikana ryhmässä oli osallistujia keskimäärin 2–4 nuorta yhtä ryhmäkertaa kohden. Joinakin kertoina nuoria tuli paikalle vain yksi, jolloin paikalle saapuneen nuoren kanssa pidettiin yksilövalmennusta. Kuu-della ryhmäkerralla paikalle ei tullut yhtään nuorta. Helmi–kesäkuussa 2019 ryhmän keskimääräinen osallistujamäärä oli 3–5 nuorta ja parhaimmillaan kuusi nuorta kerrallaan. Nuorten lukumäärän nousu mahdollisti ryhmätoiminnan toimintakonseptin hioutumisen nuorten palautteen ja valmentajien arvioinnin myötä. Myös ohjaavat verkostot harjaantuivat ohjaamaan toimintaan sellaisia nuoria, jotka hyötyisivät toiminnasta.

Ryhmävalmennuksessa keskeinen haaste oli nuorten sitoutuminen toimintaan, johon osallistuminen oli heille vapaaehtoista ja täysin vastikkeetonta. Myös nuorten erilaiset mielenterveyden ja elämänhallinnan haasteet aiheuttivat poissaoloja. Toisaalta vapaaehtoisuus ja vastikkeettomuus toivat toimintaan tärkeän mahdollisuuden osallistua omien voimavarojen puitteissa.

Ryhmätapaamisten rakenne muotoutui ja vakiintui melko nopeasti. Päivä aloitettiin alkulämmittelemällä tietokilpailukysymyksillä, ja kysymysten pohjalta myös keskusteltiin, jolloin ne toimivat herättäjinä seuraamaan ajankohtaisia aiheita. Alkulämmittelyn aikana myös mahdollisesti myöhässä saapuvien nuorten oli helppo liittyä mukaan keskusteluun. Tietokilpailukysymyksiä seurasi kuulumiskierros, jonka aikana kaikki osallistujat saivat niin halutessaan jakaa kuulumisia omasta elämästään. Kuulumiskierroksen tarkoituksena oli nostaa jokainen ryhmäläinen vuorollaan valokeilaan ja huomion keskipisteeksi ja antaa arvo esiintuoduille ajatuksille. Se myös loi ryhmähenkeä ja mahdollisti vertaistuen nuorten kesken. Kuulumiskierroksen jälkeen siirryttiin yhdessä ryhmänä ruokailuun. Lounasravintolassa nuorille voitiin tarjota

laadukas ja terveellinen ateria ryhmäpäivien aikana. Yhteisruokailu oli monille nuorille poikkeuksellinen kokemus jo itsessään. Sen aikana altistuttiin myös ennakoimattomille sosiaalisille kontakteille esim. ravintolan henkilökunnan kanssa.

Ruokailun jälkeen siirryttiin päivän teeman ja toiminnan äärelle. Ryhmätoiminnan teemoissa korostuivat aiheet, kuten itsetuntemus, tunteet, tulevaisuus sekä ajankohtaiset aiheet, kuten keväällä 2019 eduskuntavaalit. Teemojen käsittelyssä hyödynnettiin todella paljon luovia menetelmiä, esim. maalausta, piirtämistä, sarjakuvan tekoa, valokuvausta, kirjoittamista, ruoanlaittoa, prosessidraamaa, käsitöiden tekemistä ja askartelua. Nuoret olivat esittäneet toiveita nimenomaisesti luovien menetelmien käytöstä ”koulumaisen” toiminnan sijaan. Opiskelupaikan hakemiseen ja vastaanottamiseen liittyvät teemat käsiteltiin suurimmaksi osaksi nuorten yksilövalmennusten aikana siitä syystä, että nuorten toimintakyky ja elämäntilanteet olivat hyvin erilaisia keskenään. Monille ryhmävalmennukseen osallistuville nuorille opiskelupaikan hakeminen ei ollut ajankohtaista vielä ryhmätoiminnan aikana.

Ryhmätoiminnan aikana tehtiin myös retkiä erilaisiin kohteisiin. Nuoret toivoivat vierailuja paikkoihin, joissa ei tulisi muuten käytyä. Valmentajilla oli myös vahva näkemys, että erilaisilla vierailuilla lisätään osallisuutta yhteiskuntaan ja ympäröivään maailmaan. Kohteita olivat esim. erilaiset museot, tapahtumat ja ravintolat. Ryhmä osallistui mm. kirjamesseille ja nuorten eduskuntavaalipaneeliin. Ravintolat toivat vaihtelua arkeen ja tarjosivat elämyksiä nuorille erilaisten ruokakulttuurien muodossa.

Pääasiallisena viestintäkanavana valmentajien ja toimintaan osallistuvien nuorten välillä toimi yhteinen WhatsApp-ryhmä. WhatsApp-ryhmää käytettiin toiminnasta tiedottamiseen ja sen markkinoimiseen, jotta nuoret innostuisivat saapumaan paikalle. Ryhmään liittyminen oli osallistujille vapaaehtoista, ja osa nuorista ei halunnut liittyä. Näille nuorille viestittiin henkilökohtaisilla viesteillä WhatsApp-sovelluksen välityksellä.

Valmentajien havaintojen perusteella ryhmävalmennuksen suurimmat onnistumiset liittyvät nuorten ryhmätaitojen ja elämönhallinnan paranemiseen. Ryhmävalmennukseen aktiivisesti osallistuneet nuoret ovat kyenneet paremmin hallinnoimaan arkeaan säännöllisen ryhmätoiminnan tukemana ja rohkaistuneet toimimaan yhdessä muiden nuorten kanssa. Ryhmävalmennusta järjestettiin yhtäaikaaisesti nuorten yksilövalmennuksen kanssa, jolloin saatiin aikaan monipuolista tukea nuorten erilaisiin haasteisiin. Kaikista ryhmävalmennukseen osallistuneista nuorista yhteensä kahdeksan joko sai opiskelupaikan tai palasi vanhojen opintojensa pariin.

3.4 NOVAK-valmennukselle ominainen työote

NOVAK-hankkeen valmentajien yksilö- ja ryhmävalmennus perustuivat ratkaisukeskeiselle eli voimavarakeskeiselle ajattelulle. Ratkaisukeskeiset menetelmät ovat asiakaslähtöisiä, eli asiakas itse asettaa tavoitteita omalle elämälleen. Työntekijä kunnioittaa näitä tavoitteita, auttaa löytämään ne ja tukee niiden saavuttamisessa. Keskeistä ratkaisukeskeisyydessä ovat kannustaminen ja valmennettavan vahvuuksien ja edistymisen huomioiminen. (Hirvihuhta ja Litovaara 2011, 68.)

VALMA-opetuksessa käytetty positiivinen psykologia toimi myös valmentajien pedagogisena taustajatuksena. Positiivinen psykologia tuottaa tietoa, jonka tavoitteena on lisätä hyvinvointia. Pedagogiikan ydin on tietoinen yksilön vahvuuksiin keskittyminen, innostaminen, kannustaminen ja tulevaisuuteen suuntautuminen. Olennaista on yksilön valtaistuminen ja aktiivinen toimijuus. Tavoitteena pedagogiikassa on oppijan itsetunnon vahvistuminen ja myönteisen minäkuvan muodostuminen. Positiivisella pedagogiikalla siis voidaan myös vahvistaa vaikkapa VALMA-opintojen tavoitteita ja kuntoutuksellisia asioita. (Sandberg 2018, 26–27.)

Työmenetelmien valinnassa painottuivat niiden kuntouttavat ominaisuudet sekä matala kynnys toimintaan osallistumiselle. Työmenetelmien valinnan kannalta oli olennaista, että kaikki nuoret kykenivät osallistumaan toimintaan. Toimintaan osallistuminen oli aina nuorille vapaaehtoista, mutta menetelmät valikoitiin siten, että niissä oli ”mahdotonta epäonnistua”. Tämä tarkoitti sitä, että esim. taidetyöskentelyä tehdessä nuorten tuotoksia ei arvioitu, ja ne sai esitellä ryhmälle niin halutessaan. Valmentajat antoivat töistä ainoastaan positiivista palautetta, jotta nuoret oppisivat arvostamaan itseään ja tekemisiään.

NOVAK-hankkeessa toimintaa rakennettiin mukana olevien nuorten lähtökohdista käsin. Työotteessa oli keskeistä, että nuoret nähtiin toiminnassa oman elämänsä asiantuntijoina, ja he tuottivat itsenäisesti tai avustettuina kaikki yksilövalmennuksen ja ryhmätoiminnan teemat. Teemoja ja sisältöjä ryhmävalmennukseen saatiin esim. henkilökohtaisten palautteiden perusteella sekä osallistavalla viikkokokousmenetelmällä. Viikkokokouksia järjestettiin varsinkin toiminnan alussa, mutta hankkeen edetessä nuoret antoivat toiveita ja palautetta myös spontaanisti. Nuoret luovuttivat myös työntekijöille mahdollisuuden ideoida toimintaa. Tällöin toimintaa suunniteltiin VALMA-koulutuksen valtakunnallisen opetussuunnitelman pohjalta (E-perusteet 2017). Ryhmävalmennuksessa painottuivat ammatilliseen koulutukseen orientoituminen ja työelämän perusvalmiuksien hankkiminen, opiskelunvalmiuksien vahvistaminen sekä osallisuuden ja käytännön taitojen vahvistaminen.

Ryhmätoiminnan yhtenä tavoitteena oli kehittää nuorten yhteistoimintaa ryhmässä sekä yhteisöjen kanssa, joten yhteistoiminta oli keskeinen työote. Yhteistoiminnalla viitataan hankesuunnitelmassa Haran (2014, 196) esittämään vastavuoroisen yhteistoimijuuden malliin, jossa ammattilaisen ja asiakkaan välinen työskentely rakentuu vastavuoroiselle, dialogiselle vuorovaikutukselle. Valmentajat puhuivat usein nuorille halustaan purkaa hierarkioita ryhmätoiminnan kontekstissa. Tämä lähestymistapa konkretisoitui valmennuksessa siten, että valmentajat osallistuivat kaikkiin ryhmässä tehtyihin toimintoihin samaan tapaan kuin ryhmän nuoret. Valmentajat osallistuivat esim. kuulumiskierrokseen kertomalla omia kuulumisiaan. Tämä auttoi työntekijöitä asettumaan samalle tasolle nuorten kanssa ja toisaalta nuoria näkemään työntekijät samanarvoisina itseensä nähden.

Yhteistoiminnan myötä nuorille haluttiin antaa aito kokemus kuulluksi tulemisesta, mikä konkreettisesti tarkoitti nuorten palautteeseen ja toiveisiin reagoimista. Mikäli jokin nuorten toive oli sellainen, että siihen ei kyetty vastaamaan heti tai ollenkaan, siitä kerrottiin nuorille rehellisesti ja perusteltiin, miksi toiveeseen ei voitu vastata. Nuorille oltiin avoimia ja rehellisiä ryhmätoiminnan järjestämisen periaatteista koko toiminnan ajan. Sen toivottiin herättävän luottamusta nuorissa ja vastavuoroisesti myös valmentajissa.

Ryhmätoiminnassa mukana olleet nuoret ilmaisivat, että monella heistä oli huonoja kokemuksia koulu- ympäristöstä. Moni nuorista käsitti NOVAK-valmennuksen ”kouluksi”, sillä sitä järjesti ammattioppilaitoksen henkilöstö, ja siihen osallistuvat nuoret tulivat mukaan toimintaan usein ammattioppilaitoksen ohjaamana. Toiminnassa haluttiin nuorten toiveesta välttää koulumaista ilmapiiriä ja toimintakulttuuria. Ryhmätoiminnassa kaikki osallistujat istuivat saman pöydän ääressä, eikä kukaan ollut näkyvästi ryhmän johtaja. Tällä haluttiin tarjota nuorille korjaava kokemus koulumaisesta toiminnasta, vaikkei ryhmätoiminnassa tosiasiaa opiskeltu.

Ryhmävalmennuksessa käytettiin usein lähestymistapana itsetutkiskelua. Nuoret pohtivat ryhmätoiminnan harjoituksissa ja tehtävissä mm. suhdetta omaan itseensä sekä omiin tunteisiinsa, vahvuuksiinsa ja mielenkiinnon kohteisiinsa. Nuorten terveydentilan ja haastavien elämäntilanteiden vuoksi näkökulmaa, jossa nuori asettuisi opiskelijan, työntekijän tai työnhakijan rooliin, pidettiin sivumalla. Nuoria toki haastettiin ja kehoitettiin unelmoimaan: moni nuori nimesi tulevaisuuden haaveekseen opiskelu- tai työpaikan.

Ryhmätoiminnan työotteessa tärkeäksi nousi hyvän tunnelman luominen, joka syntyi toisten kunnioittamisesta ja huomioimisesta. Valmentajat toimivat ryhmälle esimerkkinä hyvistä käytöstavoista esim. tervehtimällä kaikkia. Ryhmävalmennukseen syntyivät nopeasti omat sisäiset säännöt, joita ei kuitenkaan kirjattu ylös. Säännöistä kuitenkin keskusteltiin nuorten kanssa, eikä niiden noudattamisessa ilmennyt suuria ongelmia. Keskeisimmät ryhmän säännöt liittyivät hyviin käytöstapoihin, toisten kuuntelemiseen sekä jokaisen oikeuteen sanoa tai jättää sanomatta mielipiteensä. Sääntöjen noudattaminen loi ryhmään turvallisen ja hyvän ilmapiirin, johon sekä valmentajien että nuorten oli helppo tulla mukaan.

Valmentavan työn hengessä ryhmätoiminnoissa keskityttiin harvoin puimaan nuorten menneisyyden kokemuksia, vaikka toki niillekin annettiin tilaa nuorten niin halutessa. Valmennuksen ytimessä olivat valmennettavan tai valmennettavien vahvuuksien esille tuominen ja tulevaisuuteen suuntautuminen. Nuorille korostettiin, että ryhmätoiminnassa ei ole kyse terapiasta vaan eteenpäin suuntaavasta toiminnasta. Johtava ajatus ryhmätoiminnassa oli: jotta voi edetä elämässä eteenpäin ja tietää, mitä haluaa, on tunnettava ja hyväksyttävä itsensä.

3.5 Korkeakouluyhteistyön hyödyntäminen NOVAK-hankkeessa

Työelämän muuttuvat osaamistarpeet haastavat oppilaitoksia hyödyntämään myös hankkeita oppimisen paikkoina. NOVAK-hankkeessa tämä realisoitui vankkana yhteistyönä Metropolian sosiaalialan ja toimintaterapian tutkintojen kanssa. Hankkeen aikana 11 Metropolian opiskelijaa suoritti ”Nuoruus elämänvaiheena” -vapaavalintaisen opintojakson osallistuen NOVAK-hankkeen toteutukseen. Lisäksi hankkeessa oli sosionomiopiskelijoita perinteisessä työharjoittelussa, ja hankkeen kanssa yhteistyössä valmistui kolme opinnäytetyötä.

NOVAK-hankkeessa toteutetussa opintojaksossa sosionomi- ja toimintaterapiaopiskelijan muodostamat parit työskentelivät jakson ajan yhden nuoren kanssa. Työskentely kesti noin kaksi kuukautta. Opintojakso toteutettiin hankkeen aikana kaksi kertaa. Samalla he kokeilivat myös toimintaterapian arviointimenetelmien soveltuvuutta NOVAK-nuorille.

Opiskelijoiden toteuttama valmennus koostui alkutapaamisesta, neljästä välitapaamisesta joko kasvokkain tai etäyhteydellä sekä lopputapaamisesta. NOVAK-valmentajat olivat mukana alku- ja lopputapaamisissa. Opintojakson alussa toteutettu yhteinen aloitus ja lopetus NOVAK-valmentajien kanssa olivat

välttämättömiä kokemusten ja ymmärryksen jakamiseksi sekä yhteisen oppimisen mahdollistamiseksi. Tapaamisten lisäksi opiskelijat tekivät välitehtäviä, joiden avulla varmistettiin, että he pohtivat ja reflektoivat syvemmin yhteistoimintaansa nuorten kanssa.

Korkeakouluopettajilta monialainen toteutus ja yhteistyö valmentajien kanssa vaativat kiinnostusta yhdessä tekemiseen, halua oppia toisilta, vastuun jakamista sekä kiinnostusta nuorten elämäntilanteita kohtaan. Opintojakson sisältöjen tulee tukea ja mukautua nuorten kanssa toteutettavaan toimintaan. Työn ja vastuun jakamisen toimijoiden välillä pitää olla selkeää, jotta jokainen tietää oman vastuualueensa. Opintojakson toteutusta varten valmentajien tulee jakaa nuorten elämäntilanteeseen liittyvää tietoa ja taitoa opiskelijoiden kanssa. Heillä on vastuu valmennuksessa mukana olevien nuorten tilanteesta ja niiden sopivuudesta opiskelijoiden kanssa työskentelyyn. Valmentajien vastuulla on myös valmennuksen jatkuvuudesta huolehtiminen opintojakson päättymisen jälkeen.

Korkeakoulu yhteistyössä on nähtävissä monenlaisia hyötyjä. Valmentajille se voi tarjota moniammatillisia näkökulmia sosiaaliseen kuntoutukseen. Opiskelijoiden käyttämän arviointimenetelmän ja kartoituksen avulla saatiin tietoa nuorten henkilökohtaisten tavoitteiden asettamiseksi. Hyödynnetty menetelmä oli Occupational Self Assessment (OSA) eli toimintamahdollisuuksien itsearviointi (OSA 2020). OSA-menetelmän avulla pystyttiin kartoittamaan nuoren haasteita ja vahvuuksia arjessa ja toiminnallisuudessa. Menetelmän avulla saatiin esiin myös vahvuuksia, joita nuori ei itse ollut tunnistanut. Lisäksi opiskelijat kartoittivat nuorten vapaa-ajan toimintoja ja mielenkiinnon kohteita. Valmennukseen osallistuneet nuoret saivat opiskelijayhteistyön kautta kokonaisvaltaisempaa palvelua omaan tilanteeseensa.

Myös opiskelijat itse oppivat omasta ja toisten tehtävänkuvista ja saivat arvokasta työelämälähtöistä kokemusta moniammatillisesta työskentelystä, yhteistyön eri muodoista ja mahdollisuuksista nuorten kanssa. Lisäksi opintojaksoa ohjaavat opettajat saivat ainutlaatuisen ikkunan työelämään ja nuorten parissa työskentelyn haasteisiin. Kokemus korkeakoulu yhteistyöstä NOVAK-hankkeessa lisäsi kiinnostusta myös muun yhteistyön kehittämiseen tutkintojen ja työelämän välille. Tällainen yhteistyö voi tuottaa korkeakouluille uusia tapoja toteuttaa opintojaksoja työelämälähtöisesti ja toiminnallisesti. Opetuksen näkökulmasta yhteistyö voi toimia keinona yhdistää teoria käytäntöön mielekkäällä tavalla. Kokonaisuudessaan hankkeessa mukana olevien toimijoiden ymmärrys moniammatillisuuden mahdollisuuksista, työskentelyotteesta ja onnistumisista vahvistui.

Harjoittelu- ja opintojaksoyhteistyön lisäksi kolme Metropolian toimintaterapian opiskelijaparia teki opinnäytetyönsä NOVAK-hankkeeseen. Kokkosen ja Roosin (2020) opinnäytetyö tuotti tietoa nuorten opintoihin sitoutumiseen vaikuttavista tekijöistä nuoren näkökulmasta. Opintoihin sitoutumista vahvistavina tekijöinä tunnistettiin usko oman toiminnan tehokkuuteen, valintojen tekemisen mahdollisuus, omien arvojen mukainen elämä, säännöllinen arki sekä oikea-aikainen ja oikeanlainen ympäristön tuki.

Hirviniemi ja Sjöblom (2019) toteuttivat palvelumuotoilun keinoin yhteistoiminnallisen työpajan, johon osallistui viisi NEET-nuorten kanssa työskentelevää ammattilaista. Tavoitteena oli saada lisätietoa NEET-nuoren palvelupolun alkuvaiheesta, ammattilaisten välisestä yhteistyöstä ja kehitystarpeista. Työpaja tuotti tietoa mm. nuorten palveluihin pääsemistä edistävästä ja estävästä tekijöistä. Edistävinä tekijöinä tunnistettiin mm. matalalla kynnyksellä saavutettavat ja monialaiset palvelut sekä joustava, oikea-aikainen ja tarvelähtöinen kohtaaminen. Estävinä tekijöinä tunnistettiin esim. ajanvarauksen haasteellisuus, talousvaikeudet ja ammattilaisten vähäinen ja joustamaton yhteistyö.

Ryyti ja Soini (2020) tarkastelivat työssään nuorten toistuvia kotoa poistumisen vaikeuksia, jotka hankaloittavat mm. heidän sitoutumistaan opintoihin. Kotoa poistumiseen vaikuttavina tekijöinä nousivat esiin toiminnan säännöllisyys ja mielekkyys, onnistumisen ja epäonnistumisen kokemukset, ajattelumallit ja itsesäätely, muutokset elämäntilanteissa, sosiaaliset tilanteet sekä sosiaalipalvelut, psykiatrinen kuntoutus ja opiskeluun liittyvät ympäristöt sekä läheiset ihmissuhteet.

4 Hankkeessa kehitetyt mallit ja valmennuskonsepti

Toini Harra ja Kirsi Airaksinen

Hankkeen yhteistoimintamalleja ja valmennuskonseptia rakennettiin iteratiivisesti koko hankkeen ajan kolmenlaisiin suhteisiin: nuori–valmentaja-suhteisiin, valmentajaparin keskinäiseen suhteeseen sekä verkostotoimintaan. Mallien rakentamisen teoreettinen viitekehys perustui terapeuttisen yhteistoiminnan teoriaan (Harra 2014) sekä erityisesti nuori–valmentaja-suhteessa valmentajille tärkeiden teorioiden hyödyntämiseen (ks. luku 3.4). Kaikissa näissä suhteissa huomio kiinnitettiin kolmeen osa-alueeseen, joita ovat toimijat, toimintaympäristö ja toiminta. Yhteistoimintamalleja rakennettiin yhteiskehittelyn (ks. esim. Harra ym. 2012) avulla.

4.1 Nuori–valmentaja-yhteistoimintamalli

Hankkeen alkaessa keväällä 2018 järjestettiin neljä ryhmäkeskustelua Stadin ammattiopistossa opiskeleville nuorille. Keskusteluiden tarkoituksena oli tunnistaa nuorille tärkeitä yhteistoimintaan liittyviä tekijöitä. Ryhmäkeskustelut toteutettiin erikseen työpajojen ja VALMA-ryhmien opiskelijoille. Nuorten näkökulmassa korostui vapauden, kunnioituksen ja oikeudenmukaisuuden tarve. Nuoria ahdisti tunne siitä, että heidän on pakko tehdä jotakin tai jollakin tietyllä tavalla. Opiskelijoilla oli paljon kokemuksia erilaisista viranomaistahoista, ja he kertoivat siitä, miten ovat oppineet keskustelemaan näiden tahojen kanssa avaamatta kuitenkaan itselleen tärkeitä asioita kenellekään. Lisäksi nuorten sitoutumiseen tuntui vaikuttavan vahvasti yhtäältä se, että osallistuminen on kivaa ja asioita suunnitellaan ja tehdään yhdessä. Edellä kuvatut tekijät ja erityisesti luottamuksen rakentamisen tärkeys otettiin huomioon, kun nuori–valmentaja-suhteen periaatteita suunniteltiin ja kehiteltiin työnohjauksessa valmentajien kanssa.

Nuorten äänen esille saamiseksi järjestettiin toukokuussa 2019 dialoginen keskustelutilaisuus, johon osallistui 23 osallistujaa. Tilaisuus järjestettiin yhteistyössä Metropolian ja Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiön kanssa. Keskustelun tarkoituksena oli tarjota osallistujille kokemus kuulluksi tulemisesta, mahdollisuus voimaantumiseen ja kokemus dialogisesta keskustelusta, arvokkuudesta ja dialogin edistämisestä sekä mahdollisuus ajatusten jäsentämiseen ja ymmärryksen syventämiseen. Keskustelussa tärkeinä tekijöinä nousivat esiin mm. nuoren kohtaaminen ihmisenä sekä nuoren kuuleminen ja arvostaminen sellaisena kuin hän on.

Nuorten kohtaamisessa tärkeinä asioina nousivat esiin vapauden, kunnioituksen, oikeudenmukaisuuden, herkkyden, lämmön, turvan, helpon lähestyttävyyden, inhimillisyyden ja lempeyden tarpeet. Sitoutumisen vahvistamiseksi on huomioitava myös viihtymisen ja toiminnan hyödyllisyyden kokemukset, sillä toiminnassa ollaan mukana niin kauan kuin hyvältä ja järkevältä tuntuu. Yhdessä nämä tekijät asettavat haasteita, joihin vastaamiseksi valmentajilla on oltava riittävä kokemus sekä osaaminen terapautisen toiminnan mahdollistamisesta.

Matalan kynnyksen kuntoutuksen tulee tukea nuoren pystyvyyttä ja vahvuuksien tunnistamista. Sen edellytyksenä on, että toiminnassa tarjoutuu tilaisuuksia uusien asioiden oppimiselle (tieto, taito ja asenne) ja toimijuuden vahvistumiselle. Lisäksi toiminnan tulee mahdollistaa osallisuuden ja voimaantumisen kokemus sekä tuottaa yhteistoiminnan eteneminen yksilötekemisestä merkitykselliseen ja mielekkääseen yhteistoimintaan (Harra 2014). Käytännössä se voi tarkoittaa siirtymää valmentajavetoisesta

yksilötyöskentelystä nuorilähtöiseen toimintaan sekä ryhmässä yhdessä tekemisestä yhdessä suunniteltuun ja toteutettuun toimintaan.

Mielekkään yhteistoiminnan mahdollistamisen ja nuorten itsemääräämisoikeuden ja vastuullisuuden vahvistamisen näkökulmasta kiinnostavaa on, miten ja millä perusteilla valmennuksen sisältö valitaan. NOVAK-hankkeessa sekä nuoret että valmentajat tekivät ehdotuksia ja esittivät toiveita, joiden pohjalta, yhdessä käydyn keskustelun ja päätöksenteon tai äänestyksen perusteella valittiin toiminnan sisällöt. Toimintojen valikoitumiseen vaikuttivat myös mm. valmentajien omat kokemukset ja arviot toimintojen hyödyllisyydestä sekä pyrkimys saada mahdollisimman moni nuori tulemaan mukaan ja paikalle.

Nuorten turvallisuuden kokemusta voi vahvistaa tieto siitä, mitä seuraavaksi tapahtuu tai mitä seuraavalla kerralla tehdään. Käytännössä tämä voi tarkoittaa tietynlaisten toimintojen toistumista säännöllisesti sekä tuttujien ja hyväksi koettujen käytäntöjen toistamista. Valmennuksessa voidaan siis käyttää rutiineja vahvistamaan nuoren turvallisuuden kokemusta. NOVAK-hankkeen ryhmätoiminnoissa käytettyjä rutiineja on kuvattu luvussa 3.3. Tärkeä osa nuorten osallisuuden ja turvallisuuden kokemuksen muodostumisesta syntyi siitä, että ryhmä oli pieni ja ryhmätoiminta ja tila antoivat mahdollisuuden tarvittaessa vetäytyä yksinoloon.

Olipa valmennuksessa kyse yksilö- tai joukkuelajeista, tärkeitä kuntoutumista eteenpäin vieviä voimia ovat kunkin nuoren yksilölliset ja hyvin pienetkin tavoitteet ja niiden saavuttaminen. Vaikka valmennukselle asetetut tavoitteet antavatkin valmentajien toiminnalle suunnan, ne on pidettävä erillään nuoren yksilöllisistä tavoitteista. Tällaisia nuoren omia tavoitteita voivat olla esim. se, että ”pystyn tulemaan paikalle” tai ”pystyn pesemään kirjopyykkiäni kerran viikossa”. Näiden tavoitteiden saavuttaminen antaa nuorelle onnistumisen kokemuksia ja vahvuutta, ja siten ne vievät häntä askeleen eteenpäin kohti uusia tavoitteita.

4.2 Valmentajaparimalli

Hankesuunnitelman mukaisesti NOVAK-hankkeen valmentajat toimivat työparina. Valmentajaparimalli on keskeinen, sillä sosiaaliset tilanteet nuorten kanssa ovat haastavia ja vaativat erityistä sensitiivisyyttä. Nuoret saattavat tarvita kesken ryhmätilanteen myös yksilöllistä huolenpitoa ja huomiota, minkä takia tilanteen hoitamiseksi tarvitaan toinen valmentaja.

Valmentajien yhteistoimintamallin luominen käynnistyi rekrytointien jälkeen. Valmentajien kanssa käytiin kolme toimintamallia rakentavaa alkukeskustelua. Keskusteluissa valmentajat rakensivat fasilitoidusti yhteistä käsitystä vastavuoroisesta yhteistoimijuudesta, yhteistoimintaprosesseista sekä kontekstin reunaehdoista. Valmentajat toivat esille omia näkemyksiään, kokemuksiaan, vahvuuksiaan ja heikkouksiaan, joiden pohjalta he muodostivat yhteistä ymmärrystä yhdessä toteutettavan valmennustoiminnan lähtökohdaksi.

NOVAK-hankkeessa toimineilla valmentajilla oli vuosien kokemus nuorten kanssa työskentelystä. Kokeneilla työntekijöillä on riski tyytyä toimimaan rutiiniasiantuntijoina, jotka aikaisempiin kokemuksiinsa nojaten tietävät jo etukäteen, miten kunkin nuoren kanssa tulee toimia. Tällöin on riskinä, että perehtyminen kunkin nuoren yksilölliseen tilanteeseen jää vähemmälle. Valmentajien kanssa käydyt keskustelut herättivät keskinäistä kiinnostusta ja rakensivat yhteistä ymmärrystä. NOVAK-hankkeessa valmentajat toimivat sensitiivisesti ja tutkivat yhdessä nuorten kanssa näiden yksilöllisiä elämäkokemuksia, arvoja ja mielenkiinnon kohteita sekä nuorten kohtaamiseen liittyvien periaatteiden toteuttamista käytännössä. Nuorten toiminnasta oppimisen mahdollistamiseksi valmentajat refleктоivat yhdessä tehtyjä asioita nuorten kanssa.

Yhteistoiminnan rikkauden näkökulmasta on tärkeää, että työparin jäsenillä on sekä yhteisiä että erilaisia piirteitä, arvoja ja osaamista. Hankkeen edetessä kirkastui, että valmentajien verkostoja voitiin hyödyntää valmennustoiminnan tunnettavuuden lisäämisessä ja nuoren polun silloittamisessa opintojen ja NOVAK-hankkeen välillä. Valmentajaparin koulutus- ja kokemustaustoista nousivat keskeisiksi pedagoginen osaaminen, verkostot nuorten palveluissa sekä sosiaalialan ohjaustaidot.

Pedagogisesta kokemuksesta oli hyötyä opetussuunnitelmien ja koulun hallintokäytänteiden tuntemisena. Tämä voi konkretisoida esim. tilanteessa, jossa NOVAK-toimintaa halutaan tunnistaa aiemmin hankittuna osaamisena (AHOT) opiskelijan kesken jääneissä opinnoissa. Muuta pedagogista osaamista, kuten opiskelijan arviointia, opetuksen suunnittelua, opetusteemojen ja -kokonaisuuksien suunnittelua ja henkilökohtaisten opintosuunnitelmien (HOPS) tekemistä, voitiin hyödyntää toiminnan suunnittelussa. Pedagoginen lähestymistapa voi kuitenkin olla haaste, sillä nuoret halusivat välttää toiminnassa koulumaisuutta. Toiseksi oli hyvä huomioida, että tutkinnoissa työskentelevät opettajat ovat tottuneita työskentelemään nuorten kanssa ensisijaisesti ryhmissä ja koulun tiloissa, minkä takia haasteeksi voi muodostua yksilötyöskentely erityisesti nuoren omissa elinympäristöissä.

Sosiaalialan ohjaustaidot tulivat esiin erityisesti avoimien kysymysten tekemisenä ja sitä kautta nuoren oman äänen kuulemisena. Siihen kuuluivat haasteellisessa elämäntilanteessa elävien nuorten kannustaminen ja positiivisuus. Valmentaja huolehtii ja auttaa nuoren rinnalla hänen talouteensa ja asumiseensa liittyvien asioiden hoitamista. Tarvittaessa hän voi siirtyä taka-alalle ja ohjata nuorta miettimään itse omia asioitaan. Valmentaja on rinnallakulkija, joka pyrkii tekemään itsensä tarpeettomaksi. Valmentaja voi liikkua nuoren mukana erilaisissa julkisissa tiloissa ja myös kotona.

Kuntoutuksen näkökulmaa vahvistettiin yhtäältä työhöjauskeskustelujen ja toisaalta opiskelijatoiminnan kautta. Opiskelijat käyttivät nuorten yksilövalmennuksessa toimintakyvyn arviointimenetelmiä, jotka auttoivat yksilöllisten tavoitteiden löytämisessä. Arvioinnit antoivat myös valmentajille lisätietoa nuorten vahvuuksista ja tarpeista. Hankkeen aikana tunnistettiin, että matalan kynnyksen kuntoutuksessa tarvitaan yksilöllistä toimintakyvyn arviointia toiminnallisten vahvuuksien, taitojen ja mielenkiinnon kohteiden selvittämiseksi sekä yksilöllisten tavoitteiden asettamiseksi. Tähän työhön saatiin NOVAK-hankkeessa lisäresurssia opiskelijayhteistyöstä. Lisäksi huomattiin, että toimintaterapeuttisesta osaamisesta on hyötyä mielekkään toiminnan mahdollistamisessa yksilö- ja ryhmätilanteissa. Terapia- ja kuntoutusalan osaaminen saattaa edistää verkostomaista toimintaa esim. psykiatriaan ja muuhun terveydenhuoltoon, mutta haasteena voi olla verkostojen rakentaminen oppilaitoksen sisällä.

Valmentajapari hyötyy siis pedagogisesta, sosiaalisesta ohjaus- ja terapiaosaamisesta. Sen lisäksi tunnistettiin, että nuorten elämäntilaisiin liittyen valmentajat hyötyisivät myös taidosta kohdata monenlaista erilaisuutta. Erityisesti monikulttuurisuus- (myös alakulttuuri-), seksuaalisuus- ja päihdeosaamisesta sekä viestintä- ja sometaidoista on hyötyä syrjäytymisvaarassa elävien nuorten kanssa työskenneltäessä. Valmentajien tulee kyetä vahvistamaan nuoren yksilöllisiä verkostoja sekä rakentamaan rajapintatoimintaa myös ammattilaisten verkostotoimijuuden sanoittamiseksi ja vahvistamiseksi.

Yhdessä valmentajapari voi tarjota nuorelle laajempaa näkökulmaa. Valmentajien tehtävä on saada nuori loistamaan. Kysymyksiä tekemällä he auttavat nuorta löytämään omat tavoitteensa sekä keinoja niiden eteenpäin viemiseksi. Valta on valmennettavalla, sillä jokaisella nuorella aikuisella on oikeus tehdä omalla elämällä, mitä haluaa.

Silloin, kun valmentajilla on erilaista osaamista ja erilaiset viitekehykset nuoren kanssa työskentelyyn, on valmentajien keskinäisen yhteistoiminnan onnistumisen kannalta tärkeää löytää arvostava kohtaaminen ja kannustavuus. Tärkeää on myös hyvän näkeminen ja tahtominen toiselle sekä voimavarakeskeinen

työskentely. Myös tyhjän tilan antamisen ja läsnäolon taito sekä rauhallisuus ja erilaisuuden sietäminen ovat tärkeitä. Toisaalta tarvitaan rohkeutta ottaa keskustelussa esille kipeitä, arkoja ja vaikeita asioita. Tarvitaan myös uusista asioista innostumista sekä taitoa herättää toisten kiinnostus.

Valmentajaparimalli mahdollistaa myös valmentajille keskinäisen reflektoinnin avulla kokemuksista oppimisen sekä vertaistuen haastavissa tilanteissa. Esimiehen tuki tarvitaan strategian mukaisen toiminnan ylläpitämiseksi sekä valmentajien työhyvinvoinnista ja -turvallisuudesta huolehtimiseksi. Jatkuvan säännöllisen työnohjauksen (esim. 1–2 krt/kk) avulla voidaan käsitellä hankalia tilanteita ja äkillisiä kriisejä sekä tuottaa jatkuvaa kehittymistä ja kokemuksista oppimista.

4.3 Verkostotoimintamalli

Kevään 2018 aikana nuorten kanssa käytyjen keskustelujen jäsennystä käytettiin syksyn 2018 aikana verkostokumppaneille järjestetyissä yhteiskehittelytyöpajoissa. Pajojen tarkoituksena oli ensinnäkin tunnistaa verkostotoimintaan osallistuvia toimijoita ja heidän roolejaan. Toiseksi oli tarkoituksena kehittää nuorten siirtymiä palvelujen välillä nuoren kannalta mahdollisimman sujuviksi. Kolmanneksi oli tarkoituksena tunnistaa nuorten toimintamahdollisuuksia edistäviä tekijöitä palveluverkostossa.

Parhaiten työpajatoimintaan saatiin mukaan Stadin ammatti- ja aikuisopiston opinto-ohjaajia, joiden mielestä NOVAK-hankkeen kaltainen toiminta vastasi nuorten tarpeisiin ja yhteiskehittely oli mielekäs tapa kehittää asioita. Työpajoissa selvisi, että nuorten kanssa työskentelevien arvoperusta on laajasti yhdessä jaettu, mutta haasteena on se, että toimintakäytännöt ovat yksikkö- ja organisaatiokohtaisia. Osallistujat tunnistivat haasteeksi myös verkostoissa toimimisen mahdollistamisen, sillä siihen ei ole osoitettu työntekijöille resursseja eikä tukea. Pajoissa tunnistettiin myös, että nuorille on osoitettu paljon erilaisia palveluja ja käynnissä on useita nuorten osallisuuden parantamiseen tähtääviä hankkeita, jotka eivät kuitenkaan keskustele keskenään. Nuoren tuki ei kulje nuoren mukana, vaan alkaa, loppuu ja rajautuu palvelukohtaisesti. Tästä johtuen toiveena oli, että NOVAK-valmennuksesta voisi kehittyä nuori-keskeistä ja organisaatioiden tai edes yksiköiden rajat ylittävää, silloittavaa toimintaa.

Hankkeen järjestämien työpajojen myötä havaittiin, että verkostotoiminnan vahvistamiseksi tarvitaan mukaan esimiehet, jotka voivat olla tukemassa ja tarjoamassa työntekijöille mahdollisuutta osallistua

verkostotoimintaan. Myös ylemmän johdon osallistuminen verkostoihin olisi tärkeää, jotta voidaan luoda organisaatioiden käytäntöjä yhdistäviä rakenteita.

Keväällä 2019 toteutettiin erityisesti esimiehille suunnattu Vaikuttajapaja. Vaikuttajapajassa yhteiskehittelyyn osallistui yhdeksän nuorten kanssa työskentelevää työntekijää työpajoilta, hankkeista ja VALMA-ryhmistä. Verkostotoimijoiden välille pyrittiin luomaan nuorten etenemistä ja elämänhallintaa tukevia rakenteita ja kehittämään NOVAK-valmennusta palveluksi, joka vahvistaa nuorten siirtymiä erityisesti kotoa opintoihin, mutta myös nuoren tarvitsemiin muihin palveluihin.

Työpajan yhteiskehittelyssä vastattiin kahteen kysymykseen:

1. Miten voimme tukea nuorta siirtymissä paikasta toiseen?
2. Mitä se edellyttää meiltä ja meidän vuorovaikutukseltamme?

Yhteiskehittelyn tuloksissa korostui kaksi asiaa: viestinnän tärkeys ja siirtymien välisten kynnysten mataltaminen. Yhteiskehittelyn tulokset työpajasta on tiivistetty taulukoihin 1 ja 2.

Taulukko 1. Viestinnän avoimuuteen ja läpinäkyvyyteen vaikuttavia tekijöitä ja niiden tarkennukset verkostoyhteistyössä.

Viestinnän avoimuuteen vaikuttavat tekijät	Tarkentavat esimerkit
Tavoitteena nuorten oman osallisuuden lisääntyminen omasta elämästä	Arvostetaan nuoria ja nuorten maailmaa
	Aitoa kohtaamista
	Nuoren tarpeiden ja vahvuuksien tunnistaminen
	Autetaan nuorta tunnistamaan ja löytämään itse verkostonsa
Moniammatillinen yhteistyö mahdollistaa tiedon siirtymisen myös ilman palavereja	Arvostetaan erityisosaamista – kaikkea ei tarvitse tehdä/osata itse
	Työntekijöillä joustavat roolit ja aikaa yhteistyön tekemiseen
	Tarvitaan nimetty terveydenhuollon yhteyshenkilö
	Nuorten työpajoilla on oma terveydenhoitaja
	Liikkuva mielenterveystyö
Tietojen ajantasaisuus ja jatkuva jakaminen muille	Muistutettava aika ajoin, että ”täällä ollaan”
	Ajantasaiset nettisivut omista palveluista
	Jatkuvasti päivitettävät yhteystiedot verkostoista
	Ohjaava taho tuntee paikat/palvelut konkreettisesti (etsiminen osana työnkuva)

Keskusteluissa korostui nuoren oman osallisuuden lisääntyminen, kun keskustellaan hänen tukemistaan. Sen saavuttamiseksi on tunnistettava ja autettava nuorta itseään tunnistamaan omat tarpeensa ja vahvuutensa sekä löytämään oma verkostonsa. Jotta tässä onnistuttaisiin, on toimijoiden arvostettava nuoria ja nuorten maailmaa sekä kyettävä aitoon kohtaamiseen nuorten kanssa.

Avoin ja läpinäkyvä viestintä edellyttää monialaista yhteistyötä, mutta se voi olla muutakin kuin yhteisiä palavereja. Menestyksellinen monialainen yhteistyö edellyttää, että työntekijät arvostavat toistensa osaamista ja ymmärtävät, ettei kaikkea tarvitse tehdä itse. Erityisesti terveystietämisen ja terveysasiantuntijuuden huomiointi korostui yhteiskehittelyssä. Työpajoilla pitäisi myös olla oma terveydenhoitaja, ja kotiin jääneiden nuorten auttamiseksi tarvittaisiin liikkuvia mielenterveyspalveluja. Lisäksi nuorten palveluita koskevan tiedon tulisi olla ajantasaista sekä helposti saatavilla olevaa, jotta ohjaavilla tahoilla on realistinen ja ajantasainen tieto palveluista.

Taulukko 2. Matalan kynnyksen siirtymiä helpottavien tekijöiden kuvaukset esimerkkeineen.

Siirtymistä helpottavat tekijät	Esimerkit	Tarkennukset
Organisaatioiden ja yksiköiden välisten hierarkioiden poistaminen	Palvelualltius ja rinnalla kulkeminen	Nuoren kuunteleminen Nuoren kohtaaminen Muutokseen valmistavat keskustelut nuoren kanssa
	Verkostoille "kasvot" ja nimet	Tuttu taho mukaan aloitukseen Ohjataan ihmisten luokse
	Oikea-aikaisuus	
Nuoret voimavarana	Kokemusasiantuntijana	
	Vertaisnuorena	
	Nuori mukaan ottamaan itse vastuuta	
Luotava siirtymäriitit, sillä pelkkä saattaen vaihto ei riitä	Tutustumiskäynnit (verkostotuntemus oleellisen tärkeää)	
	Ensikontaktihenkilö	
	Ohjaava taho tuntee konkreettisesti palvelut ja paikat, joihin nuori ohjataan	
	Ohjaava taho mukaan, jos nuori haluaa ja ohjaajalla mahdollisuus	
	Jatketaan siitä, mihin edellinen jäi	
	Tavoitettavuus myös siirtymän jälkeen	Kysytään nuorelta lupa yhteydenpitoon yhteistyön loppumisen jälkeenkin Jätetään nuorelle ovi auki myös palata tarvittaessa

Nuoren siirtymistä palveluista toisiin voitaisiin helpottaa keventämällä organisaatioiden ja yksiköiden välisiä hierarkioita. Nuoren kannalta on tärkeintä saada tarvittua palvelua inhimillisesti ja oikea-aikaisesti. Nuoren rinnalla kulkeminen palvelusta toiseen, muutosten valmistelu ja nuoren kuuleminen ja tukeminen prosessin aikana koettiin tärkeäksi. Turvallisuutta luovia tekijöitä nuorelle uuteen palveluun siirtymässä ovat esim. siirtymäriiteinä toimivat tutustumiskäynnit, ensikontaktihenkilöt, palvelujen jatkaminen siitä, mihin edellinen jäi, sekä tavoitettavuus myös siirtymien jälkeen. Matalan kynnyksen siirtymissä voivat myös nuoret itse olla voimavarana esim. kokemusasiantuntijan, vertaisnuoren tai mentorin roolissa.

NOVAK-hankkeen verkostomallin rakentamiseen kutsuttiin hankkeen alussa laajasti nuorten kanssa toimivia ammattilaisia, yhteisöjä sekä julkisissa palveluissa toimivia henkilöitä. Lähtökohtaisesti ideana oli, että uusien palvelujen sijaan tässä hankkeessa pystyttäisiin luomaan nuorilähtöinen, organisaatorajat ylittävä verkostotoiminnan malli.

Oppilaitoskontekstiin sijoittuvassa matalan kynnyksen kuntoutustoiminnan verkoston keskiössä ovat valmennukseen osallistuvat NEET-nuoret. Valmentajien tehtävänä on silloittaa nuorten osallisuutta mo-
neen suuntaan. Ensinnäkin tiivistä vastavuoroista verkostotoimintaa tarvitaan ammattioppilaitoksen sisällä VALMA-ryhmien, työpajojen, opinto-ohjaajien ja kuraattorien sekä oppilashuoltopalvelujen kanssa. Vaikka verkostotoiminnan ydin olisikin oppilaitoksen sisällä, tarvitaan yhteistyön tekemistä myös etsivään nuorisotyöhön sekä moniin muihin nuoren elämään liittyviin läheisiin, palveluihin ja toimijoihin. Haasteena nykyisissä palveluissa on se, että ne rakentuvat organisaatio- ja järjestelmäkeskeisesti ja niiden keskinäiset silloittavat rakenteet ja silloittava toiminta puuttuvat tai ovat vähäisiä. Olemassaolevat silloittavat rakenteet perustuvat useimmiten yksittäisten henkilöiden välisiin suhteisiin. Siksi valmentajien tehtävänä on auttaa nuorta kokoamaan ja hallinnoimaan hänen omaa verkostoaan.

Marraskuussa 2019 järjestettiin hankkeen juurruttamiseen tähdännyt työpaja ”Juurta Jaksaa. NOVAK 2020 Tähtihetkestä tulevaisuuteen”. Työpajaan kutsuttiin Stadin ammattiopiston, Ohjaamon, Työvoiman palvelukeskuksen (TYP) ja etsivän nuorisotyön esimiehet ja toimijat, joilla on kiinnostusta ja uskoa verkostomaisen yhteistoiminnan rakentamiseen. Työpajan tavoitteena oli tarkentaa NOVAK-hankkeessa luotuja toimintamalleja, jakaa ja keskustella arviointiin perustuvista havainnoista ja tuottaa mukaan otettavaksi ja edelleen kehitettäväksi ideoita ja hyviä käytäntöjä. NOVAK-toiminnan jatkamista pidettiin tärkeänä. Yhteiskehittelykeskustelut tuottivat konkreettisia ideoita siihen, miten toimintaa tulisi jatkaa ja

mitä siinä pitäisi ottaa huomioon. Näitä toiminnan jatkoon ja juurruttamiseen liittyviä ideoita on esitelty luvun 6 yhteenvedossa.

4.4 Gaide-valmennuskonsepti

NOVAK-toiminnan aikana tunnistettiin, että matalan kynnyksen kuntoutuksen vetovoimaisuuden vahvistamiseksi olisi tärkeää, että toiminnalla olisi vetovoimainen nimi ja sisältö. Tätä varten hankkeen tarjoama valmennus sai hankkeen loppuvaiheessa nimekseen Gaide, joka viittaa yhtäältä (guide) opastukseen, ohjaukseen ja toisaalta tukeen (kaide), joka tukee kulkua eteenpäin jostakin jonnekin. Kyse on valmennuksen ja sen eri osa-alueiden nimeämisestä kuntoutuspalvelun sisältöjen konkretisoimiseksi.

Toiminnassa tunnistettiin, että nuoret tarvitsevat tukea erityisesti siirtymissä ja palvelujen silloittamisessa. Silloille ja portaikkoihin on tavallisesti rakennettu kaiteet turvallisuuden lisäämiseksi ja auttamaan etenemisessä, jos voimat ovat vähissä. Gaide-valmennus voisi toimia nuoren tarpeisiin vastaavan tuen lisäksi rakenteena, joka auttamaan kulkemaan organisaatioiden ja yksiköiden sekä niiden tarjoamien palvelujen välillä turvallisesti.

Puhe yksilömuotoisesta ja ryhmämuotoisesta matalan kynnyksen kuntoutuksesta ei välttämättä houkuttele nuorta osallistumaan, ja toimintaa on vaikea kuvata nuorilähtöisesti. Siksi valmennuksen kuvaamiseksi haettiin inspiraatiota erilaisista yksilö- ja joukkuelajeista. Valmennuksessa käytettävä sisältö, toteutustavat ja toiminnat on kuitenkin syytä muotoilla nuorten tarpeiden mukaisesti erilaisissa ympäristöissä. Alla oleviin yksilölaji- ja ryhmälajitaulukoihin (taulukot 3 ja 4) on poimittu muutamia esimerkkejä lajeista, joita voitaisiin käyttää nuoren kanssa mielekästä valmennusta suunniteltaessa tai sitä kuvattaessa.

Taulukko 3. Gaide-valmennuksen yksilölajien ehdotuksia.

Yksilölaji	Gaide-valmennuksen yksilölajien kuvaukset
Tarkkuus	Nuoren yksilöllisiin tarpeisiin ja tavoitteisiin vastaava valmennus
Voimailu	Eryityisesti nuoren voimavarojen vahvistamiseen tähtäävä valmennus
Kestävyys	Eryityisesti sinnikkyuden ja pitkäkestoisen sitoutumisen vahvistamiseen tähtäävä valmennus
Kamppailu	Eryityisesti vastoinkäymisten kohtaamiseen tähtäävä valmennus
Suunnistus	Eryityisesti oman elämän suunnan ja oman tien kulkemisen valmennus
Ratsastus	Eryityisesti palvelujen ja tarvittavien tukimuotojen käyttöä edistävä valmennus

Joukkuevalmennus voi toteutua esim. kolme kertaa viikossa. Vapaaehtoisuuden säilyttämiseksi nuorella ei ole osallistumisvelvoitteita. Joukkuevalmennuksessa mukana olevilla voi olla yhteydenpitämisen helpottamiseksi esimerkiksi WhatsApp-ryhmä. Ryhmään liittyminen on vapaaehtoista. Poissaoloista ilmoitetaan vapaaehtoisesti valmentajalle. Jos nuori ei tule ryhmään, eikä ilmoita poissaolosta, valmentajat lähettävät viestejä ja kysyvät kuulumisia. Tällä menettelyllä osoitetaan huolenpitoa ja välittämistä ilman velvoitteita.

Taulukko 4. Gaide-valmennuksen joukkuelajien ehdotuksia.

Joukkuelaji	Gaide-valmennuksen joukkuelajien kuvaukset
Palloilu	Yhteiseen maaliin tähtäämisen valmennus
Ilmailu	Ryhmässä toimimisen rohkeutta lisäävä valmennus
Curling	Toisten auttamiseen ja avun vastaanottamisen valmennus
Purjehdus	Erialaisten roolien merkityksen ymmärryksen ja kokeilun valmennus
Tanssi	Toisten kanssa samassa tahdissa ja rytmisä toimimisen valmennus
Köydenveto	Itselle tärkeistä asioista kiinnipitämisen valmennus

Gaide-valmennuskonsepti ei ollut käytössä vielä hankkeen aikana. Konseptin käyttökelpoisuutta testattiin kuitenkin NOVAK-hankkeen lopussa verkostoille järjestetyssä työpajassa, jossa ne saivat kannatusta ammattilaisilta sekä mukana olleelta nuorelta ja toimintaan osallistuneilta opiskelijoilta.

5 Arviointihavainnot

Henna Harju ja Tuuli Shinyella

NOVAK-hankkeen arviointi on toteutettu sisäisenä arviointina kehittävän arvioinnin periaatteella, ja siitä on vastannut hankkeen osatoteuttaja Kuntoutussäätiö. NOVAK-hankkeen arvioinnin tavoitteena on ollut tuottaa tietoa hankkeen toimenpiteiden toimivuudesta (prosessiarviointi) sekä siitä, miten hankesuunnitelmassa asetetut tavoitteet toteutuivat (tulсарviointi). Luvuissa 5.2–5.4 keskitytään prosessiarviointiin, ja luvut 5.5–5.6 koostuvat tulсарvioinnista. Luvussa 5.5 on esitelty hankkeen tuloksia nuorten saamien hyötyjen ja vaikutusten osalta, ja luvussa 5.6 on esitetty yhteenveto tulсарvioinnista.

5.1 Arvioinnin lähestymistapa, arviointiaineistot ja -menetelmät

Hankeaikana kerätyistä arviointiaineistoista nousseet havainnot on raportoitu kehittävän arvioinnin periaatteen mukaisesti hanketyöryhmälle, jotta havainnot on voitu hyödyntää toiminnassa. Arviointitiedon hyödyntämisessä käytettiin arviointitiedon hyödyntämistyökalua, joka mahdollistaa havaintojen systemaattisen tarkastelun ja havainnoista nousevien kehittämiseksi ideoiden käytäntöön viemisen läpinäkyvästi (Harju 2014, 64; Henriksson ym. 2015, 64). Kehittävä arviointi on luonteeltaan käytännöllistä – sekä arviointitiedon että arviointiprosessin tulee hyödyttää kehittämistä. Kehittävän arvioinnin avulla saatu näyttö (evidence based) ei aina täytä tieteellisen tutkimuksen vaatimuksia, vaikka se onkin systemaattisesti ja luotettavasti kerättyä ja osoitettua. Olennaista kuitenkin on, että arviointi täyttää arvioinnille asetetut vaatimukset – arvioinnissa otetaan kantaa ja tehdään arvioivia johtopäätöksiä. (Lyytinen ja Räisänen 2005.)

Tässä luvussa esitetyt arviointihavainnot perustuvat taulukossa 5 esiteltyihin arviointiaineistoihin. Kyselyiden aineistokoot ovat hankearvioinnille tyypilliseen tapaan melko pieniä, ja tuloksia voidaan pitää niiden osalta suuntaa-antavina. Hankearviointi perustuu kuitenkin moninäkökulmaisuuuteen, joka vahvistaa arviointihavaintojen luotettavuutta. Informantteina arvioinnissa ovat olleet sekä hankkeeseen osallistuneet nuoret, yhteistyökumppanit ja verkostot että hanketoteuttajat. Kyselyaineistot on analysoitu tarkastelemalla suoria jakaumia ja keskiarvoja, sekä laadullinen aineisto teemoittelemalla ja sisällön analyysiä hyödyntäen.

Taulukko 5. Sisäisen arvioinnin työvaiheet ja arviointiaineistot.

Työvaihe	Ajankohta	Lukumäärä (N)
Kick off -työpaja	8.5.2018	26 osallistujaa
Asiakirja-analyysi	Jatkuva	
Alkukysely nuorille	Jatkuva	4 vastaajaa
Loppukysely nuorille	Jatkuva	11 vastaajaa
Seurantalomake työntekijöille	Jatkuva	
Itsearviointityöpaja	12.10.2018	6 osallistujaa
Arvioinnin väliraportointi	12/2018	
Kysely hanketoteuttajille ja yhteistyötahoille	3–4/2019	12 vastaajaa
Toiminnan jatkokehittämisen arviointityöpaja	25.4.2019	15 osallistujaa
Verkkovalmennuskokeilun arviointi	5/2019	
Ryhmä- ja yksilöhaastattelut nuorille	5–11/2019	10 haastateltavaa

Työvaihe	Ajankohta	Lukumäärä (N)
Verkoston haastattelut	10/2019	15 haastateltavaa
Toiminnan juurruttamisen arviointityöpaja	29.11.2019	20 osallistujaa
Loppuraportointi	11–12/2019	

5.2 Kohderyhmä ja sen ohjautuminen hankkeeseen

NOVAK-hankkeen kohderyhmäksi on määritelty hankesuunnitelmassa koulutuksen ja työn ulkopuolella olevat (NEET) nuoret. Hankkeen alkuvaiheessa kohderyhmään päätettiin sisällyttää ennaltaehkäisyn näkökulmasta myös nuoret, jotka olivat vaarassa pudota pois koulutuksen piiristä tai jotka olivat keskeyttäneet opintonsa, mutta olivat vielä virallisesti kirjoilla oppilaitoksessa. Hankkeen puolivälin tienoilla projekti- ja ohjausryhmissä pohdittiin kohderyhmän oikeaa ja tarkempaa rajausta. Valmentajat havaitsivat, että jo pidempään kotona olleet nuoret olivat sikäli haastava kohderyhmä, että yhteydenpito heidän kanssaan oli haastavaa ja kynnys poistua kotoa oli jo saattanut nousta melko korkeaksi. Näiden nuorten kohdalla haasteena oli myös kattavan kuvan saaminen heidän tilanteestaan. NOVAK-hankkeen valmentajat päättivät kokeilla verkkovalmennusta yhtenä keinona näiden ns. heikompiuntoisten nuorten aktivoimiseen ja ohjaamiseen. Tämä kokeilu tehtiin alkuperäisen hankesuunnitelman ulkopuolelta 2019 vuoden alkupuolella, koska valmentajat kokivat sen tärkeäksi. Käytännössä verkkovalmennuskokeilu jäi melko lyhytaikaiseksi ja pienimuotoiseksi vähäisten resurssien vuoksi. Kokeilua seuranneessa lyhyessä arviointikartoituksessa todettiin, että verkkovalmennusta kokeili vain muutama nuori ja he kokivat sen mielekkääksi. Kokeilulla ei kuitenkaan tavoitettu sitä kohderyhmää, jolle se suunniteltiin, joten se ei tuonut ratkaisua huonompikuntoisten nuorten ohjauksen ja osallistumisen tehostamiseen.

Hankkeen käytössä olevat resurssit ja keinot huomioiden hedelmällisimmäksi työskentely osoittautui niiden nuorten kanssa, jotka ovat juuri keskeyttämässä/keskeyttäneet opintonsa. Kun nuoret saatiin ohjattua pian tai välittömästi mukaan NOVAK-toimintaan, päästiin heidän kanssaan etenemään jouhevammin. Kun ns. lähettävä taho oli mukana nuoren kanssa ensimmäisessä NOVAK-tapaamisessa, pystyttiin yhteisesti keskustellen siirtämään keskeisiä tietoja nuoren tilanteesta ja toiveista suoraan hankkeen valmentajille. Yksi verkostojen edustaja nosti myös esiin, että 29 vuoden yläikäraja NOVAK-toiminnassa oli hyvä asia, sillä useimmat muut palvelut on kohdistettu nuoremmille eli 16–20-vuotiaille nuorille. Suurin osa toimintaan osallistuneista nuorista on toimintaan osallistuessaan ollut opiskelijoita, ja mukana on

ollut myös kuntoutustuella opiskelevia sekä kuntoutustukea ylipäänsä saavia nuoria. Yksi nuori on myös ilmoittanut olevansa eläkkeellä.

Jotta kohderyhmä tavoitetaan ja saadaan pysymään valmennuksessa, yksi keskeisistä seikoista on varmistaa nuoren toimeentulo valmennuksen aikana. Erääksi vaihtoehdoksi NOVAK-toiminnan päättyessä on ehdotettu toiminnan jatkumista sovellettuna VALMA-koulutuksena. Toimeentulon näkökulmasta mahdollinen siirtyminen opintotuella ja luopuminen työmarkkina-, kuntoutus- tai toimeentulotuesta voi muodostua nuorille kynnyksysmyykseksi. Valmennuksen suorittaminen kuntoutustuella nähtiin verkostojen ja työntekijöiden näkökulmasta parhaana vaihtoehtona, eli siirtymistä opintotuella ei tulisi edellyttää nuorilta edellä kuvatussa tilanteessa. Näin opintotukikuukaudet säästyisivät varsinaiseen tutkinto-opiskeluun.

Hankkeen kohderyhmää olisi voinut pohtia ja rajata tarkemmin jo hankkeen suunnitteluvaiheessa. Kohderyhmän keskittäminen Stadin ammatti- ja aikuisopistossa keskeytystä hakeviin ja opiskelijoihin, jotka eivät ole opiskelukuntoisia, olisi voinut terävöittää hankkeen toteutusta niin verkostotyöskentelyn kuin nuorten kanssa käytettävien menetelmienkin osalta. Toisaalta nyt valittu toimintatapa mahdollisti kehittämishankkeelle tyypilliseen tapaan kokeilun ja oppimisen tekemisen kautta.

Nuorten ohjautuminen NOVAK-hankkeeseen on tapahtunut siten, että nuori on saanut tiedon hankkeesta esim. VALMA-opettajalta, etsivästä nuorisotyöstä jne. ja hän on joko itsenäisesti tai yhdessä em. ammattilaisten kanssa tavannut hankkeen valmentajat. Tämä saattaen vaihtuen -tyyppinen ohjaus on koettu hyväksi toimintatavaksi, jotta kontakti ja tiedon siirto tapahtuvat jouhevasti, eikä nuori jää nivelvaiheessa yksin.

5.3 Hyvät käytännöt nuorten ja ammattilaisten yhteistoiminnassa ja hankkeen valmentajien työparityöskentelyssä

Selvitimme loppukyselyssä nuorilta heidän kokemuksiaan NOVAK-hankkeen valmentajista. Kaikki vastaajat (11) olivat sitä mieltä, että valmentajat olivat osaavia, helposti lähestyttäviä, luotettavia, kannustavia ja kuuntelevia. Lähes kaikki (10/11), pitivät valmentajia myös riittävän jämäköinä. Myös verkostojen edustajat pitivät valmentajien kuntouttavaa otetta oleellisena tekijänä. Toisaalta joissain tapauksissa nähtiin, että vahvempikin ote valmennettavasta nuoresta olisi voinut olla paikallaan.

Monella kohderyhmään kuuluvalla nuorella on huonoja kokemuksia koulumaailmasta ja ryhmässä toimimisesta, ja sosiaaliset tilanteet voivat olla heille haastavia. Tämän takia NOVAK-valmennuksessa nousivat merkittävään rooliin myös valmentajien lämmin vastaanotto sekä yleinen hyvä ilmapiiri ja ”rento meininki”. Arvostava ja kiinnostunut kohtaaminen oli avain luottamuksen rakentamiselle. Verkostohaastateltavat pitivät tärkeänä myös aitoutta eli sitä, ettei valmentaja piiloudu ammattiroolin taakse vaan osaa heittäytyä ja on ”hyvä tyyppi”.

Luottamus valmentajiin rakentui pikkuhiljaa, ja tuttu valmentaja oli tärkeä, jotta nuori uskaltautui ryhmätoimintaan mukaan. Myös ryhmässä valmentajilla oli tärkeä rooli ryhmän nuorten keskinäisen vuorovaikutuksen tukemisessa. Valmentajat saivat nuorilta kiitosta siitä, että he huolehtivat, ettei kukaan jää ryhmässä syrjään. Verkostojen edustajat nostivat esiin, että valmentajan on tärkeää osata tunnistaa nuoren tarpeet ja vahvuudet sekä auttaa nuorta myös itse tunnistamaan niitä.

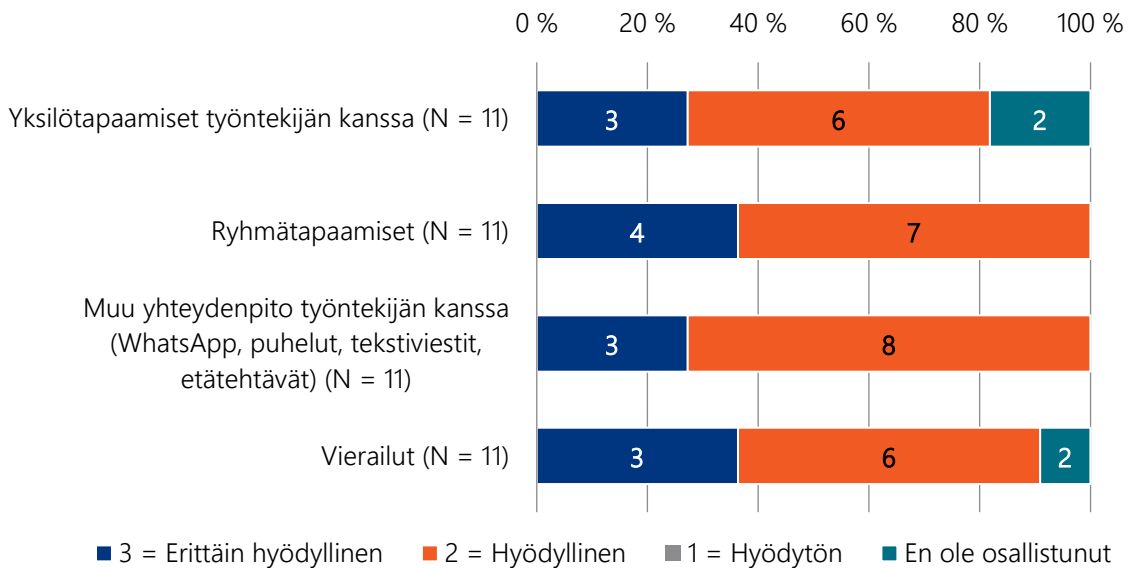
Valmentajat kokivat nuori–ammattilainen-yhteistoiminnassa haastavaksi nuorten toistuvat poissaolot. Poissaoloja aiheuttivat tyypillisesti nuoren mielenterveys- ja muut terveysongelmat, uniongelmia tai tuntemattomaksi jääneet syyt. Poissaolojen takia myös ryhmän kokoonpanossa oli jatkuvasti vaihtuvuutta ja ryhmätoiminnan kaari oli rakennettava käytännössä jokaiselle ryhmäkerralle erikseen. Yksilötyössä haastavaa oli myös ajan puute ja se, ettei valmentajilla ollut aina tarpeeksi tietoa nuoren taustoista. Maahanmuuttajataustaisten nuorten kohdalla puutteellinen kielitaito aiheutti välillä haasteita. Erot nuorten toimintakyvyssä olivat myös huomattavia, mikä aiheutti haasteita ryhmätoiminnalle. Kohderyhmän heterogeenisyydestä on keskusteltu myös verkostotyöpajassa ja pohdittu yhtenä ratkaisuna mahdollisuutta tarjota muutamia erityyppisiä ryhmätoimintoja eri osallistujille. Ryhmäkoko oli NOVAK-valmennuksessa kuitenkin niin pieni, että tätä ei kokeiltu.

Sekä nuoret että haastatellut verkostojen edustajat arvostivat sitä, miten paljon valmentajat konkreettisesti järjestelivät ja auttoivat nuoria hoitamaan asioitaan sekä keksivät luovia räätälöityjä ja yksilöllisiä ratkaisuja. Verkostojen edustajat kertoivat tämän olleen nuorille hyvin tärkeää, sillä samanlaiseen yksilölliseen tukeen ei esim. opettajalla ole työssään mahdollisuutta. Onnistumisen edellytyksenä on myös se, että NOVAK-hankkeessa sama työntekijä otti hoitaakseen nuoren asiat kokonaisuutena. Tämä ei yleensä toteudu muissa palveluissa. Yksi haastatelluista nuorista kuvasi NOVAK-valmennusta seuraavasti:

”Tämänkaltainen toiminta missä kohdataan, käydään läpi yhdessä tilanne rauhassa ja voidaan soveltaa ja antaa erilaista ja henkilökohtaista tukea olisi elintärkeää. Avattaisi nuoren kanssa yhdessä, ettei mikään tilanne lopulta ole niin lohduton, etteikö siitä yhdessä ja erilaisia reittejä pitkin selvittäisi.”

Valmentajien oman näkemyksen mukaan keskeistä NOVAK-valmennuksen nuori–ammattilainen-työotteessa ovat olleet nuorten jatkuva motivoiminen osallistumiseen sekä ohjaajien sinnikkyys ja pitkäjänteisyys nuoren kanssa työskentelyssä. Myös positiivisen, vahvistavan palautteen antaminen nuorelle oli tärkeä osa työtä. Valmentajilla oli lisäksi tärkeää olla kyky ja mahdollisuus muuttaa suunnitelmia ja heittäytyä erilaisiin tilanteisiin nuoren toiveiden mukaan.

Kuvio 1. Valmennuksen eri toimintamuotojen hyödyllisyys nuorten näkemyksen mukaan (N = 11).

Nuorten loppukyselyssä kysyttiin nuorten näkemyksiä eri toimintamuotojen hyödyllisyydestä. Kaikkia eri toimintamuuotoja pidettiin tasaisesti yhtä hyödyllisinä. Yksikään vastaaja ei pitänyt mitään toimintamuuodoista hyödyttömänä.

Merkitykselliseksi koettiin myös valmennuksen puitteet. Esimerkiksi ryhmätilalla ja sen sijainnilla on suuri merkitys, jotta nuorten oli helppo tulla mukaan ja he kokivat olonsa mukavaksi. Se, että hankkeen tilat vaihtuivat kesken toiminnan, koettiin hankalaksi, vaikkakin uudet tilat olivat ryhmätoimintaan sopivam-

mat. Myös valmennuksen yhteydessä tarjottu ilmainen ruokailu oli keskeinen tekijä toiminnassa. Valmentajien näkökulmasta ruokailu myös tarjosi luontevan alustan erilaisten valmennukseen kuuluvien sisältöjen käsittelyyn.

Kahden valmentajan toimiminen moniammatillisena työparina todettiin hankkeessa erittäin hyväksi ratkaisuksi. Tärkeitä seikkoja työparityöskentelyssä olivat valmentajaparin asiantuntemus nuorten parissa työskentelystä ja kohderyhmän tarpeista, vankka motivaatio ja kehittämisorientaatio sekä refleктоiva työote, jonka avulla hiljaista tietoa voidaan sanoittaa. Valmentajat itse kokivat, että työparista saa työnohjauksen lisäksi tukea ja työparityöskentely rikastaa omaa työskentelyä ja näkökulmia. Parin kanssa työskentely myös helpottaa jaksamista sekä antaa tärkeää heijastuspintaa omille ajatuksille.

Sekä itsearviointiaineistoissa että verkostojen haastatteluissa nousi vahvasti esiin, että työparityöskentelyn onnistumisen edellytyksenä on mahdollisuus saada asiantuntevaa työnohjausta. Kohderyhmän haastavuuden takia työssä vastaan tulevat tilanteet voivat olla kuormittavia ja esim. auttamisen rajaaminen voi olla vaikeaa.

Muutamien verkostojen edustajat näkivät toisaalta osittain haasteeksi sen, että NOVAK-hankkeessa ohjausmallia on rakennettu vahvasti hankkeessa työskentelevien persoonien varaan. Vaikka NOVAK-toiminnan valmentajia pidettiin verkostojenkin näkökulmasta "huipputyyppeinä", nähtiin riskinä, että malli henkilöityy liikaa. Ohjausmalliin toivottiinkin selkeitä rakenteita, jolloin sitä on helppo toteuttaa riippumatta siitä, minkälainen persoona valmentaja on. Pidettiin myös tärkeänä, että vastaavassa toiminnassa on valmentajina erilaisia ihmisiä.

Sekä verkostojen edustajat että valmentajat itse korostivat haastatteluissa resursoinnin tärkeyttä. Se, että ryhmä oli pieni ja ohjaajia oli siitä huolimatta kaksi, oli ehdottoman tärkeää. Yksilöohjaus vei paljon aikaa, ja välillä yksilöohjaukselle tuli tarve myös kesken ryhmätoiminnan, jolloin valmentajat saattoivat jakaantua. Myös ryhmätoiminnan suunnittelu ja ohjaaminen veivät paljon työaikaresurssia.

Alkuperäisessä hankesuunnitelmassa hankkeeseen oli resursoitu Stadin ammattiopistoon kaksi täysipäiväistä valmentajaa sekä osa-aikainen projektihallinnosta vastaava henkilö. Stadin ammattiopistossa tapahtuneesta organisaatiouudistuksesta johtuen tilanne muuttui ja projektinhallinnasta vastaava henkilö siirtyi toisiin tehtäviin. Tällöin hankkeen hallinnolliset tehtävät siirtyivät alkusyksystä 2018 toiselle valmentajista. Tehtäväkuva, joka on yhdistänyt ohjaustyötä sekä hallinnollista työtä, on koettu hankkeessa haastavaksi ja liian laajaksi käytettävissä olevaan resurssiin nähden.

NOVAK-hankkeessa on tehty monipuolista opiskelijayhteistyötä. Toiminnassa on ollut mukana työharjoittelijoita, ja lisäksi hanke on tehnyt opinnäyteyhteistyötä. NOVAK-hankkeessa tehtiin myös oppimistoiminnan yhteistyötä Metropolian toimintaterapeutti- ja sosionomiopiskelijoiden kanssa. Opiskelijat työskentelivät moniammatillisina työpareina parin kuukauden ajanjaksolla heille valikoitujen NOVAK-nuorten kanssa. Toimintaan osallistuneet opiskelijat kokivat oppimistoiminnan erittäin mielekkääksi tavaksi kokeilla nuorten parissa työskentelyä. Tämäntyyppinen työskentely mahdollisti työharjoittelua paremmin itsenäisen oppimisen ja ammatillisen kehittymisen huomattavasti perustyöharjoittelua rajatumassa tehtävässä. Oppimistoiminnassa hyödynnetty työparimalli, jossa sosionomi- ja toimintaterapiaopiskelijat työskentelivät yhdessä moniammatillisesti, koettiin erityisen hedelmälliseksi sekä toimintaan osallistuneiden opiskelijoiden että ohjanneiden opettajien mielestä. Myös toimintaan valittu, noin kahden kuukauden mittainen ajanjakso koettiin sopivaksi.

Myös muutama verkostojen edustaja mainitsi haastatteluissa, että opiskelijayhteistyö oli ollut erittäin hyvä lisä NOVAK-hankkeessa. Se on tuonut lisäarvoa parhaimmillaan sekä hankkeelle, nuorille, opiskelijoille että verkoston muille ammattilaisille. Myös hankkeen valmentajien näkökulmasta opiskelijayhteistyö oli ollut onnistunutta. Tämäntyyppinen työskentely ja yhteistyö eivät kuitenkaan sovellu kaikille NOVAK-valmennuksessa mukana olleille nuorille ja muutama nuorten ja opiskelijoiden välinen ohjausprosessi epäonnistuikin tästä syystä. Keskeistä olikin valita mukaan yhteistyöhön sopivia nuoria sekä loppuvaiheen opiskelijoita. Opiskelijoiden tulee olla omatoimisia, ja ohjausta tulee olla riittävästi saatavilla myös oppilaitoksen puolelta, jotta tämäntyyppinen yhteistyö on hedelmällistä. Hankkeen näkökulmasta oppimistoiminta toi NOVAK-valmennukseen lisäresursseja ja opiskelijoiden nuorten kanssa käyttämät menetelmät ja testit sopivat nuorten yksilöohjaukseen erinomaisesti.

5.4 Verkostotyön haasteet ja onnistumiset

Hankkeessa on tehty verkostotyötä hankesuunnitelman mukaisesti kahdella tasolla: yhteistyökumppanien kanssa sekä ohjaustyössä nuorten kanssa. Verkostotyö yhteistyökumppanien kanssa on koostunut viestinnästä ja markkinoinnista NOVAK-hankkeen potentiaalisille ohjaaville tahoille. Lisäksi verkostoyhteistyötä on tehty niiden tahojen kanssa, joihin nuoret voivat ohjautua. Nuorille tehdyn kyselyn ja haastattelujen perusteella nuoret ovat pääsääntöisesti saaneet tiedon NOVAK-valmennuksesta oppilaitoksesta (9/11 vastaajasta) ja tuttavilta (2/11 vastaajasta). Nuorille suunnatun kyselyn perusteella kukaan ei

ohjautunut mukaan toimintaan esim. Ohjaamosta. Tämän perusteella vaikuttaa siltä, että hankkeen tekemä verkostotyö on painottunut tai ollut onnistuneinta oppilaitoksissa, käytännössä pitkälti Stadin ammatti- ja aikuisopiston eri yksiköiden ja asiantuntijoiden kanssa. Verkostotyöllä on erittäin suuri merkitys siinä, että nuoria saadaan ohjautumaan palveluun oikea-aikaisesti. Myös nuoret itse pitivät tärkeänä NOVAK-toimintaan ohjautumisen kannalta sitä, että valmennukseen ohjasi tuttu ammattilainen, useimmiten myös saattaen heidät ensimmäiseen tapaamiseen.

Yksilötasolla verkostotyö on tapahtunut yksilövalmennuksen alussa. Ensimmäisessä tapaamisessa on kaikkien nuorten kanssa tehty verkostokartta, jonka tarkoitus on tehdä näkyväksi kunkin nuoren lähipiiriä, turvaverkkoa ja ammattilaisia, jotka parhaillaan ovat läsnä nuoren elämässä. Suurin osa haastatelluista nuorista ei tunnistanut tätä työvaihetta haastatteluiden yhteydessä. Eräs verkostohaasteltava kertoi nuoren kanssa toteutuneesta yksilötapaamisesta, jossa oli hahmoteltu verkostokarttaa. Koska nuoren verkostot olivat olleet erittäin suppeat, tämä työtapa ei ollut yhteistyökumppanin mukaan ollut nuorelle tässä tilanteessa voimaannuttava vaan päinvastoin hankala tilanne.

Niistä nuorista, jotka kertoivat haastattelussa tehneensä verkostokartan yksilövalmennuksessa, vain osa piti sitä hyödyllisenä. Myös valmentajat itse näkivät, että verkostokartta ei ollut toiminut työvälineenä odotetusti. Hankkeen valmentajien mukaan verkostokartan käyttöä työvälineenä olisi pitänyt tehostaa ja kehittää, jotta siitä olisi saatu enemmän irti. Verkostokartta ei noussut ohjaustyössä merkittäväksi työvälineeksi.

Verkostonäkökulman avulla on kuitenkin parhaimmillaan pystytty löytämään nuorten elämäntilanteesta tahoja, joiden kanssa NOVAK-hanke on voinut tarvittaessa tehostaa yhteistyötä nuoren niin halutessa. Valmentajat ovat jalkautuneet nuorten kanssa esim. virastoihin ja lääkärin vastaanotolle, jos nuori on tarvinnut tällaista tukea. Lisäksi verkostokartan avulla on pystytty hahmottamaan nuoren tilannetta ja mahdollisesti hakemaan apua niillä elämän osa-alueilla, joissa nuori sitä kaipaa.

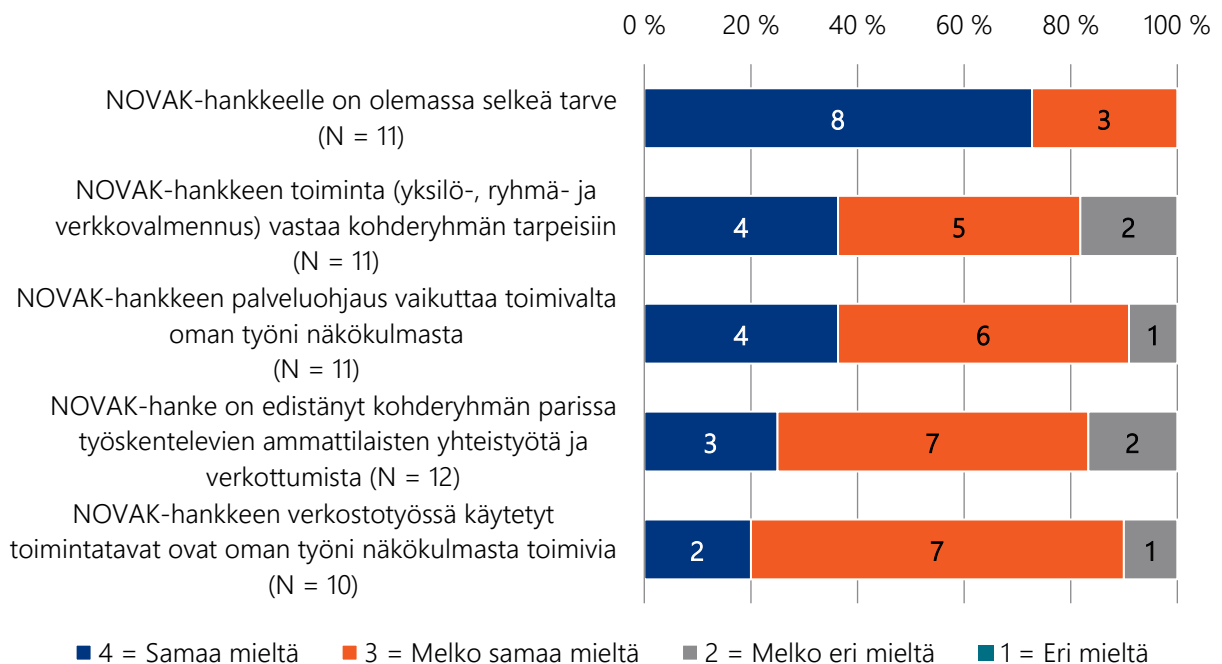
Hanketyöryhmän itsearviointityöpajassa nousi esiin, että verkostotoiminnan ja -kartoituksen fokus tulisi kääntää vielä enemmän nuorilähtöiseksi. Nuorille verkosto on sanana vieras, ja todennäköisesti nuorilla on paljon esim. ammattilaiskontakteja, joita he eivät välttämättä kuitenkaan miellä osaksi omaa verkostoaan. Lisäksi palveluverkosto on erityyppinen asia kuin sosiaalinen verkosto. Lähtökohtana tulisivatkin olla nuorelle itselleen merkitykselliset yksilöt ja hyödylliset tahot, joita nuori itse hallinnoi.

Verkostotyöskentelyn kautta onnistuttiin kuitenkin myös saamaan nuorten asioita eteenpäin tehokkaasti ja jakamaan tietoa yksittäisten nuorten tilanteista. Eräs verkoston edustaja kuvasi haastattelussa verkostotyön merkitystä näin:

”Hanketyötä ei pysty tekemään ilman verkostoja, irrallinen toimija ei onnistu. Kuntouttava toiminta ei ole nuorelle ikinä pysyvää. Tukevat ammatillisverkostot ympärillä ovat ensiarvoisen tärkeitä. Verkostojen on oltava tuttuja, jotta nuori pääsee eteenpäin.”

Tärkeä osa hankkeen yhteistyökumppanien verkostotyöskentelyä olivat myös työpajat, joihin verkostojen edustajat osallistuivat hankkeen eri vaiheissa. Työpajatyöskentely koettiin erittäin onnistuneeksi. Työpajat lisäsivät vuoropuhelua eri tahojen välillä sekä olivat keskeinen väylä hankkeessa saatujen kokemusten levittämiseen. Verkostojen haastatteluissa tuli myös ilmi, että NOVAK-hankkeessa käytetty, totuttua tiiviimpi yhteistyökumppanien välinen verkostotoiminnan malli oli toiminut innostavana esimerkiksi muutamille muille tahoille, joiden toiminnassa verkostotyöskentely ei ollut yhtä laajasti mukana. Yksi haastateltava kertoi, että he olivat omassa organisaatiossaan ottaneet mallia NOVAK-hankkeen tavasta tehdä verkostotyötä ja soveltaneet sitä myös omaan toimintaansa. Verkostokyselyssä valtaosa vastaajista oli samaa tai melko samaa mieltä siitä, että NOVAK-hankkeen palveluohjaus oli toimivaa (10/11 vastaajasta) ja että verkostotyössä käytetyt toimintatavat olleet toimivia (9/10 vastaajasta).

Kuvio 2. Verkostojen edustajien näkemyksiä NOVAK-hankkeesta (N = 12).

Verkostotyöpajoissa ja verkostokyselyssä nostettiin esiin keskeisiä elementtejä verkostotyön kehittämiseksi tulevaisuudessa. Verkostojen näkökulmasta moniammatillisen yhteistyön tavoitteena on ehkäistä päällekkäistä työtä, edistää avoimuutta ja tiedonkulkua, osuvampaa ohjausta ja tehokkaampaa nuoren polun rakentamista sekä yhteisen toimintatavan luomista. Onnistuneessa verkostotyössä tulisi huomioida erityisesti pitkäjänteisyys, tuki nivelvaiheiden yli, nuorelle oma luottohenkilö ja matala kynnyks sekä joissakin tapauksissa mahdollistaa kotiin vietävät palvelut.

5.5 Toiminnan hyödyt ja vaikutukset nuorille

Hankesuunnitelman mukaan NOVAK-hankkeeseen oli tarkoitus ottaa mukaan yhteensä 24 nuorta. Tämä tavoite saavutettiin hyvin, sillä lopullinen hankkeen toimintaan osallistuneiden nuorten määrä oli 23. Ohjaajien työsuhteet alkoivat maaliskuussa 2018, ja hankkeen markkinointi nuoria lähettävillä tahoilla sekä toiminnan rakentaminen veivät muutamia kuukausia. Ensimmäiset nuoret saatiin mukaan toimintaan elokuussa 2018. Toiminnan alkamisen jälkeen nuoret ovat tulleet mukaan joustavasti milloin vain, eikä hankkeessa ole ollut tiettyä aloitusaikaa, kestoä toiminnalle eikä tiettyä tapaamistiheyttä. Nuoret ovat siis lähteneet mukaan heille sopivana hetkenä ja olleet mukana niin kauan ja niin tiiviisti kuin ovat halunneet. Toimintaan on voinut myös palata, jos jatkopolut eivät ole toteutuneet suunnitellusti. Nuoret kertoivat haastatteluissa, että heille oli tärkeää, että NOVAK-valmennus jousti nuoren tilanteen mukaan ja että siihen saattoi osallistua kukin omalla tavallaan. Monet nuoret sanoivat, että erityisen hyvää NOVAK-toiminnassa oli se, että tavoitteellisuus oli kevyttä eikä pakkoa ollut. Nuoret kokivat, että he olivat tulleet toiminnassa kuulluksi ja että heidän yksilöllisiä toiveitaan otettiin huomioon ja kunnioitettiin. Eräs nuori kuvasi NOVAK-toiminnan ilmapiiriä näin:

”En odottanut että olisi noin rento paikka, ajattelin, että olisi tiukempaa. Ollut vapaata, saadaan itse vaikuttaa, ei ole pakkoa. Mukavaa tempoä, ei ole pakkopullaa.”

Nuoret ovat kiitelleet sitä, että toiminta on ollut käynnissä myös kesäaikaana 2019, joten he eivät ole jääneet tyhjään päälle kesäksi. Keskimäärin nuoret ovat olleet mukana toiminnassa yli puoli vuotta. Sopiva osallistumisen kesto tämältyyppiseen toimintaan on hyvin vaihteleva, mutta valmentajat arvioivat, että lukukaudesta lukuvuoteen on hyvä kesto toimintaan osallistumiselle. Tässä ajassa hyötyjä ja tuloksia saadaan yleensä jo aikaan, jos toiminta on nuorelle soveltuvaa ja osallistuminen oikea-aikaista.

NOVAK-hankkeen erityispiirteinä verkostohaastattelujen perusteella pidetään sitä, että siinä on tarjottu yksilövalmennusta ja ryhmävalmennusta rinnakkain. Tämä on monelle kohderyhmään kuuluvalla nuorelle toimiva yhdistelmä. Näitä valmennuksia on tarjottu hankkeessa nuorille tarpeen mukaan, eli palvelu on räätälöity nuoren ehdoilla. Osa nuorista on osallistunut ainoastaan yksilöohjaukseen, koska he eivät ole kokeneet ryhmätapaamisia sopiviksi tai tarpeellisiksi itselleen. Osa nuorista on taas osallistunut pääasiassa ryhmätapaamisiin. Kaikilla on kuitenkin ollut ainakin yksi yksilötapaaminen ohjaajien kanssa toimintaan mukaan lähtiessä. Lisäksi yksilöohjausta on tapahtunut pienimuotoisesti ryhmätapaamisten tauoilla tai yhteisillä retkillä esim. siirtymien yhteydessä. Näin on voitu kysellä kunkin nuoren kuulumisia myös kahdenkeskisesti. Verkostohaastattelujen perusteella juuri tämä palvelun räätälöitävyys on ollut NOVAK-hankkeen menestystekijä, mutta tietyllä tavalla myös haaste. Yhteistyökumppaneiden on ollut vaikea kertoa palvelusta kohderyhmään sopiville nuorille tai kollegoille, jotka voisivat ohjata nuoria palveluun, koska sen sisältö on niin väljä.

Nuorille suunnatuissa alku- ja loppukyselyissä kysyttiin nuorten näkemystä väittämiin, jotka koskivat NOVAK-toiminnan vaikutuksia heidän elämänsä eri osa-alueisiin. Kaikki toimintaan osallistujat toivoivat alkukyselyssä, että toiminta pystyisi auttamaan mielekkään tekemisen tarjoamisessa. Valtaosa loppukyselyyn vastanneista (8/11 vastaajasta) kokikin, että NOVAK-hanke on auttanut juuri tässä asiassa. Vähiten loppukyselyssä nuoret kokivat toiminnan auttaneen uusien ystävien löytämisessä (2/11 vastaajasta) ja työllistymisessä (2/11 vastaajasta). Työllistyminen ei tosin ollut kaikilla osallistujilla tavoitteenakaan, joten sen arvioiminen saattoi olla osalle nuorista epärelevanttia tällä aikavälillä.

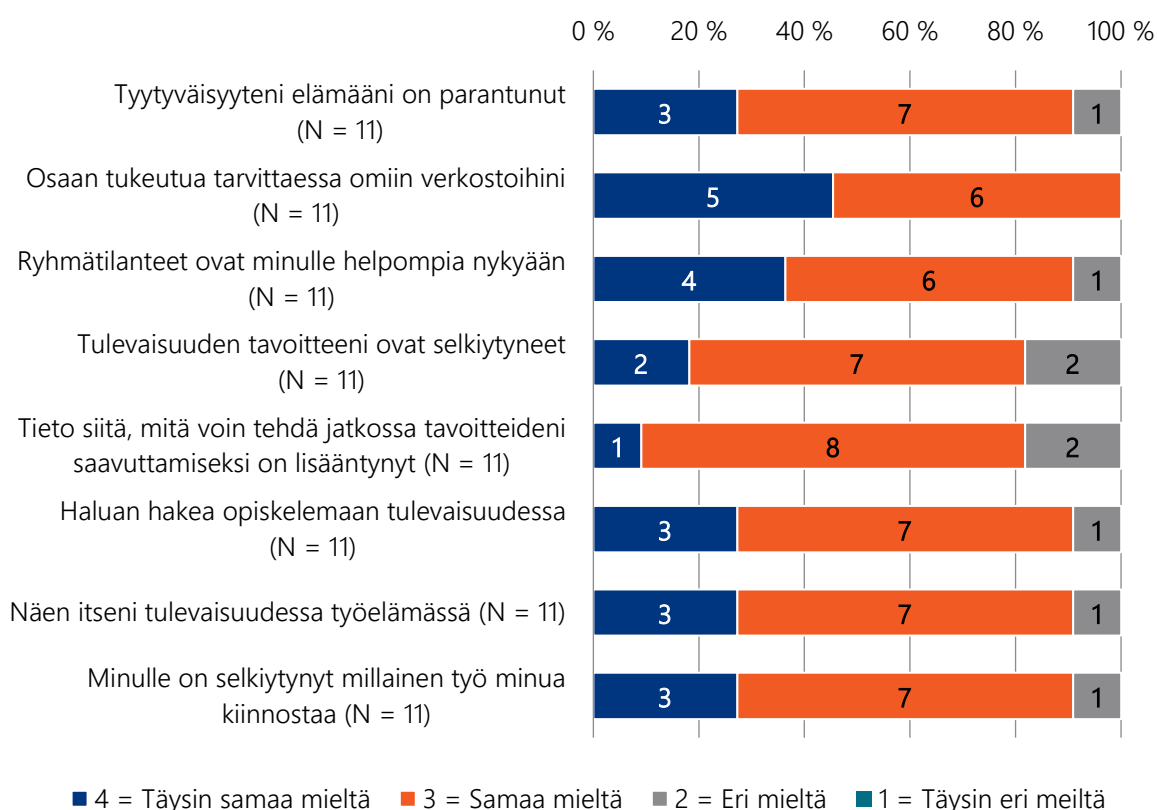
Nuorilta tiedusteltiin lisäksi loppukyselyssä, millaista muuta apua he NOVAK-toiminnan lisäksi tarvitsisivat ja saavat tällä hetkellä. Keskeisimmät tuen tarpeet vastaajien keskuudessa olivat: tukea viranomaisasioiden hoitoon (Kela, TE-toimisto jne.), apua oman fyysisen terveyden hoitoon, apua oman psyykkisen terveyden hoitoon sekä apua asumisasioissa.

Muutamassa nuoren haastattelussa nousi myös selkeästi esiin vertaistuen merkitys. Turvallisessa pienessä ryhmässä oli mukava tunnelma ja samassa tilanteessa olevia ihmisiä. Toisten nuorten kanssa saattoi jakaa kokemuksia ja kokea kuuluvansa joukkoon. Eräs nuori kuvasi vertaisuutta näin:

”Ryhmässäkin huomaa, että ei oo yksin sen asian kanssa. Siellä on ohjaajia, jotka auttaa ja muita vähän samankaltaisia ihmisiä, jotka kans syrjäytyneitä, niilläkään ei oo mitään muuta. Lohduttaa, että tietää, ettei ole ainoa, joka on silleen mokannut elämässä.”

Kuten kuviosta 3 käy ilmi, nuoret ovat kokeneet hankkeeseen osallistumisen vaikuttaneen heidän elämänsä monin tavoin. Suurimmat vaikutukset ovat liittyneet siihen, että nuoret osaavat tukeutua tarvittaessa omiin verkostoihinsa ja ryhmätilanteet ovat heille nykyään helpompia. Vaikka nuoret eivät haastattelutilanteessa tunnistanee tai muistaneet osallistuneensa verkostotyöskentelyyn, sen hyödyt näkyvät kuitenkin selvästi toiminnan vaikutuksia kysyttäessä. Tulokset ovat vaikutusten osalta varsin positiiviset kokonaisuudessaan, sillä tarkasteltaessa samojen väittämien keskiarvoja asteikolla 1–4 ne asettuvat välille 2,9–3,4.

Kuvio 3. NOVAK-valmennuksen vaikutukset nuorten näkemyksen mukaan (N = 11).

Loppukyselyssä 6/11 vastaajasta kertoi lopettavansa NOVAK-toiminnassa, koska aloittaa opiskelun, 3/11 vastaajasta lopettavansa, koska toiminta päättyy, ja 1/11 vastaajasta ei kokenut osallistumista NOVAK-toimintaan enää tarpeelliseksi. Kaikista NOVAK-hankkeeseen osallistuneista 23 nuoresta kahdeksan siirtyi valmennuksen avulla opiskelemaan VALMA-opintoihin tai muuhun tutkintoon tähtäävään opiskeluun. Yksi nuori jatkoi valmennuksesta työllistymistä edistävään palveluun. Hankkeen päättyessä 11 nuorta ohjattiin muihin palveluihin. Osa nuorista ohjattiin jatkamaan samantyyppisessä palvelussa, kuten Vamos-ryhmätoiminnassa tai etsivässä nuorisotyössä. Osa nuorista ohjattiin muun tuen, kuten

julkisen terveydenhuollon tai psykiatristen palveluiden piiriin. Kolme nuorta keskeytti NOVAK-valmennuksen hankkeen aikana.

5.6 Yhteenveto NOVAK-hankkeen tulosarvioinnista

Tässä luvussa on esitetty yhteenveto hankkeen tulosarvioinnista. Se koostuu hankkeen tuotosten (konsepti ja mallit) arvioinnista sekä hankkeen tulosten arvioinnista suhteessa hankesuunnitelmassa asetettuihin tavoitteisiin.

Metropolian rooliin kuului hankkeessa tehdyn työn mallintaminen. Työn tuloksena syntyi Gaide-valmennuskonsepti sekä nuori-valmentaja-yhteistoimintamalli, valmentajaparimalli ja verkostotoiminnan malli. Valmennuksen konseptointi Gaide-valmennukseksi tapahtui hankkeen lopussa, ja sitä ehdittiin testata verkostoilla hankkeen viimeisessä työpajassa. Verkoston vastaanotto oli positiivinen. Konseptoinnin tarkoitus oli tuoda valmennukseen konkreettista käsitteistöä, jolloin nuorten on helpompi hahmottaa valmennuksen sisältöjä ja sitä kautta lähteä mukaan. Helposti lähestyttävä, liikuntaan liittyvä käsitteistö voi parhaimmillaan edistää valmennuksen matalan kynnyksen periaatetta. Niitä nuoria, joille liikunta ja siihen liittyvät käsitteet eivät ole kovin tuttuja tai mieluisia, Gaide-valmennuskonseptointi voi myös etäännyttää valmennuksesta. Ilman laajempaa pilotointia konseptin toimivuutta ei voi tässä vaiheessa luotettavasti arvioida. Hankkeen tuotoksina syntyneet kolme mallia koostuvat joukosta keskeisiksi muodostuneita toimintatapoja ja havaintoja kunkin mallin osalta. Luotujen mallien tietojen tiivistäminen ja kuvantaminen ytimekkäästi olisi voinut olla hyvä tapa edistää mallien hahmottamista, levittämistä ja soveltamista jatkossa. Hankkeen malleja ei ole varsinaisesti testattu verkostoissa, mutta verkostot ovat osallistuneet niiden luomiseen työpajojen yhteiskehittelyn muodossa hankkeen aikana.

NOVAK-hankkeessa oli tarkoitus kehittää matalan kynnyksen sosiaalisen kuntoutuksen palvelu, jolla tuetaan nuorten sosiaalista toimintakykyä, tuetaan nuoren kiinnittymistä opintoihin tai työelämään sekä kehitetään nuorten yksilöllisten verkostojen yhteistoimintaa. Tavoitteena oli, että yksilövalmennuksen avulla nuori pystyy kiinnittymään ryhmämuotoiseen toimintaan ja ryhmätoiminta valmistaa nuorta siirtymään tai palaamaan VALMA-koulutukseen tai esim. ammatilliseen koulutukseen.

Erityisen hyvin NOVAK-valmennuksella saavutettiin ensimmäiseen päätavoitteeseen liittyvä nuorten sosiaalisen toimintakyvyn parantuminen. Matalan kynnyksen ryhmävalmennuksen kautta nuorten sosiaaliset taidot ja ryhmätaidot ovat kehittyneet ja rohkeus on lisääntynyt. Yksilövalmennuksen tuloksena nuoret ovat saaneet tarvitsemaansa tukea ja neuvoja yksilöllisesti räätälöitynä, jolloin tuki on kohdistunut tehokkaasti ja oikea-aikaisesti nuorten itse tärkeäksi määrittelemiin asioihin.

NOVAK-hankkeen toisena päätavoitteena oli saada nuoret kiinnittymään opintoihin. Valmennuksen avulla onnistuttiin saamaan noin kolmannes osallistujista kiinnittymään opintoihin. Ottaen huomioon valmennukseen osallistuneiden nuorten hankalat elämäntilanteet ja moninaiset haasteet tätä voidaan pitää hyvänä tuloksena. Niidenkin nuorten kohdalla, jotka eivät vielä hankkeen päättyessä olleet valmiita siirtymään opintoihin tai työelämään, onnistuttiin lisäämään valmiuksia, joiden avulla opiskeluun tai työelämään siirtyminen on mahdollista tulevaisuudessa. NOVAK-valmennuksen seurauksena nuoret ovat päässeet kiinni päivärytmiin, tunnistaneet omia vahvuuksiaan ja kiinnostuksen kohteitaan sekä saaneet itseluottamusta.

NOVAK-hankkeen kolmantena päätavoitteena oli kehittää nuorten yksilöllisten verkostojen yhteistointia nuoren sosiaalisen toimintakyvyn sekä opintoihin ja työelämään kiinnittymisen vahvistamiseksi. Hankeaikana verkostoille järjestettyjä tilaisuuksia pidettiin pääasiassa onnistuneina. Verkostohaastattelujen perusteella syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemiseen liittyvä kehittämistyö kiinnostaa ja sille on tarvetta. Verkostoille suunnattujen haastatteluiden ja kyselyn perusteella verkostojen yhteinen kehittäminen olisi voinut olla tavoitteellisempaa. Alkuinnostuksen jälkeen verkoston ylläpito ja yhteinen agenda vaikuttavat jääneen nuorten valmennuksen varjoon. NOVAK-hankkeen verkostoista ei syntynyt pysyvää tai merkittävää foorumia yhteiselle kehittämiselle, mutta se toi suuntaa ja lisäarvoa työlle hankkeen aikana sekä loi pohjaa hankkeen tulosten hyödyntämiselle hankkeen jälkeen.

6 Raportin yhteenveto ja jatkosuositukset

Tässä luvussa on vedetty yhteen tärkeimpiä hankkeessa opittuja asioita, kokemuksia sekä aikaansaajien tulosten kannalta keskeisiä seikkoja. Lopuksi on esitelty niiden pohjalta jatkosuosituksia vastaavanlaisen nuorten kuntoutuspalvelun toteuttamiseen ja jatkokehittämiseen.

6.1 Yhteenveto

Hankkeen aikana huomattiin, että nuoren tilanteen kartoittaminen perinpohjaisesti vaatii paljon resursseja. Se on kuitenkin keskeinen keino edistää nuoren kiinnittymistä palveluun ja myös varmistaa, että NOVAK-valmennus on hänelle oikea palvelu. NOVAK-hankkeen toteuttamassa valmennuksessa kuntoutuspalvelun sisältöä pystyttiin räätälöimään kunkin nuoren lähtökohtiin parhaiten sopivaksi. Räätälöinnistä huolimatta hankkeen alussa kävi ilmi, että tarjottu palvelu ei ollut riittävä kaikista heikkokuntoisimmille nuorille. Nuoret, joilla tutkinnon keskeyttämisestä on jo kulunut pitkä aika, ja joille kotoa poistumisesta on jo tullut huomattava haaste, hankkeessa kehitetty toimintatapa ei ole riittävä.

Hankkeen aikana huomattiin myös, että osa nuorista hyötyi enemmän yksilötoiminnasta ja osa ryhmätoiminnasta. Jotta nuorta kyettäisiin heti alusta asti tukemaan parhaalla mahdollisella tavalla, on tiettyjä tekijöitä, joihin kannattaa erityisesti kiinnittää huomiota. Seuraavassa on listattu tekijöitä, jotka ohjaavat sopivan toiminnan valitsemisessa.

Yksilötoiminta sopii nuorille,

- joiden omat tavoitteet ja pyrkimykset ovat vielä selkiytymättä
- joilla on sosiaalisten tilanteiden pelkoa, masennusta tai ryhmään tulo on muutoin mahdotonta
- joiden omien tavoitteiden saavuttamista yksilötapaamisten aiheet ja sisällöt edistävät
- joiden tuen tarpeet on sellaisia, että niitä täytyy hoitaa yksilöllisesti
- jotka tarvitsevat huomiota ja hyväksyntää saadakseen korjaavia kokemuksia.

Ryhmämuotoinen toiminta sopii nuorille,

- jotka pystyvät tulemaan säännöllisesti paikalle
- jotka haluavat tutustua ihmisiin ja löytää ystäviä
- jotka haluavat olla vertaisten ympäröimänä ja samassa tilassa toisten kanssa
- jotka uskaltavat altistua sosiaalisille tilanteille
- jotka kaipaavat osallisuuden ja ryhmässä kuulluksi tulemisen kokemusta
- jotka tarvitsevat päivärytmiä ja arjen hallintaa helpottavia rutiineja.

NOVAK-hankkeen kehittämä kuntoutuspalvelu osoittautui tulokselliseksi ja tarpeelliseksi. Sekä nuorten parissa työskentelevät ammattilaiset että kohderyhmä toivoivat kuntoutuspalvelun jatkuvan jossakin

muodossa hankerahoituksen päätyttyä. Syrjäytymisuhan alla olevat nuoret voivat jatkossa sijoittua Stadin ammatti- ja aikuisopiston toimintoihin, kuten esim. avoimiin opintoihin, kuntouttavaan työpajaan tai VALMA-opintoihin. NOVAK-hankkeen tuottaman palvelun erityispiirteet eivät niissä kuitenkaan toteudu. NOVAK-hankkeen tuottama kuntoutuspalvelu oli joustava, sillä se toimi ilman opetussuunnitelmaa ja riittävällä, henkilökohtaisen valmennuksen mahdollistavilla resursseilla. Se, että opintoihin ja läsnäoloon liittyviä velvoitteita ei ollut, loi puitteet matalan kynnyksen osallistumiselle. NOVAK-hanke tarjosi ainutlaatuisen kuntoutuspolun tutkinto-opintoihin elämäntilanteen vuoksi väliaikaista keskeytystä hakeneille nuorille.

Juurruttamistyöpajassa hankkeen verkostot ideoivat, että Stadin ammatti- ja aikuisopisto voisi aloittaa ensimmäisenä Suomessa uudenlaisen matalan kynnyksen kuntoutuksen, joka olisi tarkoitettu nimenomaan opintojen keskeytymisvaarassa oleville tai opinnot keskeyttäneille nuorille. Kuntoutuksen tulisi mahdollistaa nuorelle kokemus vapaudesta, vastikkeettomuudesta ja voimaantumisesta. Kuntoutukseen osallistuva nuori olisi kuntoutustuen piirissä, jolloin rahoituksenkaan puolesta ei syntyisi etenemisvelvoitteita (vrt. opintoraha). Jotta valmentajilla olisi parhaat edellytykset kohdata nuoret, heillä olisi hyvä olla esim. toiminta- tai psykoterapiaan, nuorisotyöhön tai pedagogiikkaan liittyvää osaamista. Ryhmävalmennuksessa ryhmäkoon tulisi olla enintään seitsemän nuorta ja toimintaa varten tarvittaisiin helposti saavutettavissa oleva tila jokaisen kampuksen käyttöön. Matalan kynnyksen mahdollistamiseksi ja tukea tarvitsevien nuorten tavoittamiseksi pidettiin tärkeänä, että valmennusta olisi saatavilla kaikilla kampuksilla lähellä opiskelijoita. Juurruttamistyöpajassa toiminnan rahoittamiseksi ehdotettiin palvelun muotoilua jatkossa osaksi Kelan matalan kynnyksen kuntoutusta.

Hankkeessa kehitetyt matalan kynnyksen sosiaalisen kuntoutuksen malleja voidaan toivottavasti jatkossa hyödyntää ja soveltaa erityisesti oppilaitoskontekstissa. Oppilaitoksiin pitäisi saada joustavia polkuja ja kuntouttavia ryhmiä, ettei nuori jää tyhjän päälle opintojen keskeytyessä. Koska kuntoutus ei kuitenkaan ole oppilaitosten perustehtävä, oppilaitosten ja kuntoutuspalveluita tuottavien tahojen välistä yhteistyötä olisi tärkeää kehittää ja tehostaa. Yhteistyö voisi tukea nuoria opintoihin liittyvissä nivelvaiheissa ja tehostaa nuorten ohjautumista kuntoutukseen oikea-aikaisesti.

6.2 Jatkosuositukset

Saatujen kokemusten ja arviointitiedon pohjalta laadittiin kolmenlaisia jatkosuosituksia vastaavan valmennuksen toteuttamiseksi ja edelleen kehittämiseksi. Käytä-suosituksissa nostetaan esiin hyviä käytäntöjä, Vältä-suosituksissa asioita, jotka voivat estää tai haitata onnistumista, ja Kehitä-suosituksissa asioita, joihin kannattaa tarttua ja jatkokehittää.

Käytä

- Yksittäisen nuoren motivoiminen mukaan valmennukseen saattaa vaatia työntekijältä useita yhteydenottoja sekä keskusteluja nuoren ja verkoston kanssa useiden kuukausien ajan.
- Kohderyhmään kuuluvien nuorten moninaisten haasteiden takia työskentelyn tulee olla pitkäjänteistä ja monialaista.
- Palvelun räätälöitävyys mahdollistaa monenlaisten nuorten osallistumisen ja hyötymisen toiminnasta. Se lisää nuorten valinnanvapautta ja vähentää suorituspainetta, jolloin kynnyks osallistua toimintaan pysyy matalana.
- Yhdistämällä yksilö- ja ryhmävalmennusta saadaan aikaan parhaita tuloksia. Sekä yksilöllinen tuki että ryhmätaitojen ja -tilanteiden harjoittelu ovat välttämättömiä elementtejä valmennusmallissa.
- Keskeistä valmennusmallissa on tavallista pienempi ryhmäkoko (4–7 nuorta/ryhmäkerta), ja ryhmää ohjaa kaksi valmentajaa työparina. Pienessä ryhmässä nuorten on turvallista ja helppoa harjoitella sosiaalisia tilanteita ja ryhmätaitoja. Tällöin valmentajien on mahdollista huomioida kaikki osallistujat yksilöllisesti.
- Valmennukseen kuuluvalla maksuttomalla ruokailulla on nuorille suuri merkitys. Myös viihtyisä oma ryhmätila oppilaitoksen ulkopuolella, on nuorille tärkeää.
- Nuorten toimintakyvyn haasteisiin vastaaminen edellyttää kuntoutusalan osaamista, esim. toimintaterapiaa.
- Työparimallia tarvitaan riskien hallintaan, toiminnan kehittämiseen, nuorilta siirtyvien tunnekuormien hallintaan sekä moniammatillisen osaamisen rikastamiseen.
- Työnohjausta tarvitaan valmentajien työssäjaksamisen tueksi, työssä kohdattujen kuormittavien tilanteiden purkamiseksi sekä työssäoppimisen ja valmennustoiminnan kehittämisen tueksi.

- Valmennustoimintaan kuuluu olennaisena osana esimiehen ohjaus strategian mukaiseen toimintaan sekä tuki valmentajien työhyvinvoinnille ja -turvallisuudelle.
- Tehokkaan verkostotyöskentelyn takaa hyvä ja avoin keskusteluyhteys keskeisten verkostojen ja yhteistyötahojen kanssa. Keskeistä ovat myös tiivis yhteistyö nuoren ohjaamisessa valmennukseen sekä saattaen vaihtaminen.
- Opiskelijayhteistyö mahdollistaa lisäresurssin, moniammatillisen työskentelyn ja kehittämistoimen nuorten kanssa työskentelyssä. Nuoret saavat opiskelijayhteistyön kautta kokonaisvaltaisempaa palvelua omaan tilanteeseensa.

Vältä

- Ammattiroolin taakse piiloutumisen ja rutiiniasiantuntijuuteen nojaavan toiminnan välttäminen mahdollistaa sensitiivisen ja yksilöllisen kohtaamisen nuorten kanssa.
- Toiminnassa tulee välttää koulumaisuutta.
- Matalan kynnyksen kuntoutuspalvelun ei tulisi sisältää liikaa ulkoa asetettuja tavoitteita ja pakkoa, verkkaainen eteneminen nuorten itse asettamien tavoitteiden mukaan on tärkeää. Kaikille opintoihin tai työhön siirtymiseen liittyvä tavoite ei ole ajankohtainen.

Kehitä

- Kohderyhmän rajausta tulee suhteuttaa tahoihin, jotka ohjaavat nuoria hankkeeseen. Yhteistyötä ja tiedotusta on tärkeää tehdä aktiivisesti valikoitujen lähettävien tahojen kanssa.
- Toimintaan olisi hyvä sisällyttää osallistujien terveystarkastus ja toimintakyvyn arviointi ohjaustoiminnan oikein kohdentamiseksi.
- Verkostokartoitus nuorten kanssa vaatii työtapana kehittämistä.
- Verkkovalmennuskokeilu jäi pienimuotoiseksi, eivätkä tulokset vastanneet odotuksia. Kokeilu ei ollut hankkeen kokonaisresursseihin ja hankesuunnitelmaan nähden olennainen.
- Hankkeen viestintä ja näkyvyys jäivät vaatimattomalle tasolle hankeaikana. Viestintä keskittyi hankkeen verkostoihin, yleinen viestintä teemasta ja hankkeesta kiinnostuneille on yksi keskeinen kehittämisen paikka.

Lähteet

- E-perusteet. [Ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus \(VALMA\)](#). Helsinki: Opetushallitus, 2017.
- Harju H. Tuetusti systemaattia arviointiin. Julkaisussa: Aalto-Kallio M, Haake N, Saarinen E, toim. Arvioiva toimintakulttuuri järjestöarkeen. Helsinki: Soste, 2014: 61–67.
- Harra T. Terapeuttinen yhteistoiminta. Asiakkaan osallistumisen mahdollistaminen toimintaterapiassa. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 2014.
- Harra T, Mäkinen E, Sipari S. Yhteiskehittelyllä hyvinvointia. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu, 2012.
- Henriksson H, Linnolahti O, Harju H. Opas oman toiminnan arviointiin järjestöille. ARTSI-projektissa kehitetty itsearviointimalli ja työkalut arviointiin. Helsinki: Kuntoutussäätiö, 2015.
- Hirvihuhta H, Litovaara A. Ratkaisun taito. Helsinki: Tammi, 2011.
- Hirviniemi P, Sjöblom O. Toimintaterapian näkökulma osana nuoren ammatillista kuntoutusverkostoa. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu, 2019.
- Kokkonen L, Roos K. ”Jos tietäisin, että jaksaisin, menisin”. NEET-nuorten näkökulmia opintoihin sitoutumiseen. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu, 2020.
- [Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevat \(NEET\) nuoret, katsaus tilanteeseen ja toimenpiteisiin](#). Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö, 2019. Viitattu 29.4.2020.
- L 1097/2018. Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain muuttamisesta.
- Lyytinen H, Räisänen A. toim. Kehittämissuuntaa arvioinnista. Jyväskylä: Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 6, 2005.
- Notkola V, Pitkänen S, Tuusa M ym. Nuorten syrjäytyminen. Tietoa, toimintaa ja tuloksia? Helsinki: Eduskunta, Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1, 2013.
- [OSA. Toimintamahdollisuuksien itsearviointi](#). Helsinki: Hogrefe, 2020. Viitattu 5.5.2020.
- Ryyti J, Soini M. ”Mikä meininki, mikset ollu paikalla?” Kotoa poistuminen nuoren näkökulmasta. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu, 2020.
- Sandberg E. ADHD ja oppimisen tuki. Jyväskylä: PS-kustannus, 2018.
- Tuusa M, Pitkänen S, Shemeikka R ym. Yhdessä tekeminen tuottaa tuloksia. Nuorisotakuun tutkimuksellisen tuen loppuraportti. Tutkimuksellinen tuki nuorisotakuun toimeenpanon seurannassa ja vaikuttavuuden arviointiin käytettävien indikaattorien kehittämisessä nuorisotakuun I toimeenpanovuonna 2013. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys 15, 2014.